

МІГРАЦІЙНИЙ ПРОФІЛЬ УКРАЇНИ

за 2019 рік

ЗМІСТ

Передмова	3
Загальна інформація	4
Вступ	5
I. Соціально-економічні передумови міграції в Україні	
1.1. Демографічна ситуація	7
1.2. Економічне становище	10
1.3. Рівень життя населення	18
1.4. Ринок праці	25
II. Міграційна політика	
2.1. Законодавство у сферах міграції	32
2.2. Функції органів державної влади у сфері міграції	36
2.3. Функції місцевих органів влади у сфері міграції	43
III. Міграційна ситуація в Україні	
3.1. Внутрішня міграція	45
3.2. Внутрішньо переміщені особи	48
3.3. Поїздки громадян України за кордон	51
3.4. Еміграція	61
3.5. Іноземці та особи без громадянства	64
3.6. Імміграція	68
3.7. Нелегальна міграція	71
3.8. Протидія торгівлі людьми	76
3.9. Шукачі захисту	77
3.10. Трудова міграція	79
3.11. Реадмісія	81
IV. Вплив міграції	90
Висновки	94

ПЕРЕДМОВА

Міграційний профіль України – збірник аналітичної та статистичної інформації про міграцію в Україні, започаткований у рамках виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, в динаміці та у порівнянні за 2016-2019 роки.

Оновлення Міграційного профілю за 2019 рік здійснено Державною міграційною службою України за участю Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства закордонних справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України.

Міграційний профіль містить набір даних про основні події у сфері міграції в Україні та пов'язаних сферах діяльності за певний період часу, що дозволяє використовувати його у якості одного з інструментів для розробки певних напрямів державної політики у демографічній, соціальній та фінансовій сферах, визначення комплексних підходів стосовно регулювання ринків праці та капіталу тощо.

Зважаючи на те, що до державного регулювання сфер міграції причетні низка органів як державної, так і місцевої влади, Міграційний профіль може використовуватись ними для визначення власної стратегії розвитку з огляду на можливі наслідки для інших сфер діяльності.

Також Міграційний профіль буде корисним і для студентів ЗВО, учнів шкіл та пересічних громадян, оскільки він дає змогу не лише констатувати наявні в Україні міграційні процеси, а й надає інформацію щодо обставин, які впливають на їх формування.

Державна міграційна служба України висловлює щире подяку всім фахівцям та органам влади, які долучилися до оновлення Міграційного профілю, за надану інформацію та підтримку під час підготовки цього тексту.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Мапа України

Столиця:	Київ
Площа:	603 548 км ²
Кордони:	Загальна протяжність - 6 992 км, сухопутного кордону - 5 637 км, морського - 1 355 км. Кордон з Російською Федерацією – 2 295,04 км, Молдовою – 1222 км, Білоруссю – 975,2 км, Румунією – 613,8 км, Польщею – 542,39 км, Угорщиною – 136,7 км, Словаччиною – 97,9 км.
Населення:	41 902,4 тис. осіб на кінець 2019 року
Етнічні групи:	Українці – 77,8%, росіяни – 17,3%, білоруси – 0,6%, молдовани – 0,5%, кримські татари – 0,5% (за даними перепису населення 2001 року)
Мови:	Державна мова – українська
Форма правління:	Республіка
ВВП	90 589,8 грн. у розрахунку на одну особу в 2019 році
Індекс людського розвитку	0,750 у 2019 році
За розміром території	Україна займає 46-е місце у світі та 2-е – у Європі

ВСТУП

З 2014 року головною темою порядку денного в Україні була військова агресія Росії відносно України, але в 2019 році акценти життя країни почали зміщуватися на інші напрямки, зокрема трудову міграцію.

Питання відновлення контролю над окупованою частиною Донбасу та АР Крим як завжди є актуальним для України, як і вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях.

Попри це 2019 рік став роком впевненості ЄС у порядності та працездатності громадян України, яким у 2017 році надано право безвізового відвідування країн-членів ЄС. Інформаційні атаки щодо засилля країн-членів ЄС нелегальними мігрантами з України не підтвердилися. Натомість ряд країн-членів ЄС розпочали серйозну боротьбу за українських трудових мігрантів, які підтвердили високий рівень своєї працездатності, відповідальності, освіченості та порядності.

Дані щодо чисельності населення на 1 січня 2016-2019 років наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя. Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання.

Крім того, інформація щодо кількості народжень (живонароджень та мертвонароджень), смертей, прибулих, вибулих, укладених та розірваних шлюбів за період 2016-2019 роки наведена без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

У зв'язку з відсутністю інформації по частині тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, здійснення розрахунків відносних показників відтворення населення, шлюбності, розлучуваності, народжуваності, смертності, загального коефіцієнта міграційного приросту (скорочення) по Донецькій та Луганській областях є некоректними.

Відносні показники відтворення населення, шлюбності, розлучуваності, народжуваності, смертності, загального коефіцієнта міграційного приросту (скорочення) по Україні за 2016–2019 роки розраховано без урахування відповідних даних по Донецькій та Луганській областях.

Попри зазначене, демографічна криза в Україні не зменшує обертів і чисельність населення продовжує знижуватись. Особливо це загрожує економіці України, яка у 2019 році вже почала відчувати дефіцит робочої сили.

Також 2019 рік запам'ятався тим, що українці обрали шостого президента України, згідно з результатами голосування яким став Володимир Зеленський отриманими 73,22% голосів виборців.

У грудні 2019 року у м. Париж (Франція) уперше за три роки відбувся саміт «нормандської четвірки», під час якої лідери України, Росії, Франції та Німеччини прийняли рішення, що Мінські угоди залишатимуться базою для мирних переговорів щодо врегулювання ситуації на сході України, погодили повне припинення вогню на сході України, яке мало розпочатися до кінця 2019 року. Також сторони домовилися про розширення мандату Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ з можливістю здійснення цілодобового спостереження, ідтримали розробку та реалізацію оновленого плану щодо розмінування територій. Крім того, на зустрічі було досягнуто домовленості про обговорення у межах Тресторонньої контактної групи у Міську нових ділянок розведення сил і засобів на Донбасі, що мають важливе гуманітарне значення.

Також у 2019 році відбувся обмін утримуваних осіб між Україною й Росією у форматі «35 до 35». Це перше масштабне звільнення українських політв'язнів від початку грудня 2017 року. У рамках обміну в Україну повернулися захоплені Росією в Керченській протоці моряки, а також Олег Сенцов, Роман Сущенко, Олександр Кольченко, Володимир Балух, Микола Карпюк, Станіслав Клих та інші.

У квітні 2019 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». За це рішення проголосували 278 народних депутатів. Відповідно до цього Закону, українська мова стає обов'язковою у використанні для органів влади, державних і комунальних підприємств та інших громадських закладів. Документ викликав вкрай негативну оцінку з боку Угорщини, влада якої заявила про утиски прав етнічних угорців в Україні, що у підсумку призвело до дипломатичного скандалу між країнами.

6 січня 2019 року у м. Стамбул (Туреччина) відбулась церемонія вручення Томосу про визнання автокефалії Православної Церкви України. Вручення Томосу завершило процес отримання незалежності українським православ'ям.

I. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1. Демографічна ситуація

Демографічна ситуація характеризує відтворення населення за його основними структурними елементами, а демографічний чинник є одним із визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави.

Соціально-демографічна ситуація в державі формується залежно від розвитку процесів відтворення населення та міграційних процесів. За роки незалежності України населення держави скоротилося майже на 10 млн осіб. Якщо у 1991 році в Україні мешкало понад 51,8 млн осіб, то на кінець 2019 року кількість наявного населення України становила 41,9 млн осіб (таблиця 1).

Упродовж 2019 року чисельність населення України, з урахуванням міграційного приросту, зменшилася на 272,3 тис. осіб, що дорівнює населенню таких міст України як Суми, Хмельницький чи Чернівці.

Тенденція скорочення населення України спостерігається, починаючи з 1992 року.

У 2019 році, порівняно із 2018 роком, обсяг природного скорочення збільшився на 20,5 тис. осіб, що дорівнює чисельності таких містечок як Кілія, Кременна, Генічеськ чи Курахове.

Таблиця 1. Динаміка наявної чисельності населення України

тис. осіб

Рік	Кількість наявного населення		Кількість народжених	Кількість померлих	Природний прибуток/убуток
	всього	% до попереднього року			
1990	51 838,5	0,0	0,0	0,0	0,0
1991	51 944,4	0,2	657,2	629,6	27,6
1992	52 056,6	0,2	630,8	669,9	-39,1
1993	52 244,1	0,4	596,8	697,1	-100,3
1994	52 114,4	-0,2	557,5	741,7	-184,2
1995	51 728,4	-0,7	521,6	764,7	-243,1
1996	51 297,1	-0,8	492,9	792,6	-299,7
1997	50 818,4	-0,9	467,2	776,7	-309,5
1998	50 370,8	-0,9	442,6	754,2	-311,6
1999	49 918,1	-0,9	419,2	719,9	-300,7
2000	49 429,8	-1,0	389,2	739,2	-350,0
2001	48 923,2	-1,0	385,1	758,1	-373,0
2002	48 457,1	-1,0	376,5	746,0	-369,5
2003	48 003,5	-0,9	390,7	754,9	-364,2

2004	47 622,4	-0,8	408,6	765,4	-356,8
2005	47 280,8	-0,7	427,3	761,3	-334,0
2006	46 929,5	-0,7	426,1	782,0	-355,9
2007	46 646,0	-0,6	460,4	758,1	-297,7
2008	46 372,7	-0,6	472,7	762,9	-290,2
2009	46 143,7	-0,5	510,6	754,5	-243,9
2010	45 962,9	-0,4	512,5	706,7	-194,2
2011	45 778,5	-0,4	497,7	698,2	-200,5
2012	45 633,6	-0,3	502,6	664,6	-162,0
2013	45 553,0	-0,2	520,7	663,1	-142,4
2014	45 426,2	-0,3	503,7	662,4	-158,7
2015	42 759,7 ¹	-5,9	411,82	594,82	-183,0
2016	42 584,5 ²	-0,4	397,02	583,62	-186,5
2017	42 386,4	-0,5	364	562,1	-198,1
2018	42 153,2	-0,52	335,9	587,7	-251,8
2019	41 902,4	-0,59	308,8	581,1	-272,3

¹ Без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання.

² Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Основним чинником, що обумовлює скорочення чисельності населення України, є низький темп його відтворення, який характеризується тенденціями зростання депопуляції (смертність перевищує народжуваність), що не забезпечує навіть простого заміщення поколінь.

Аналіз статистичних даних свідчить, що рівень народжуваності неухильно знижується, незважаючи на тенденцію зменшення смертності немовлят до року. При цьому, починаючи з 2008 року зменшується рівень смертності, але рівень народжуваності не в змозі його покрити, тому спостерігається збільшення рівня природного убутку населення.

Зниження народжуваності — загальна історична тенденція, притаманна як високорозвинутим країнам, так і країнам, що перебувають на перехідному етапі. Крім формування несприятливої демографічної ситуації, це також має негативні соціально-економічні наслідки.

Серед головних причин процесу депопуляції – старіння населення та зниження народжуваності. До цього призводить одночасне скорочення чисельності населення та зміна його складу і структури.

Так, склад населення України характеризується суттєвою гендерною диспропорцією. Чисельна перевага жінок над чоловіками у складі населення України спостерігається з 36 років і з віком збільшується.

Чисельність чоловіків на 1 січня 2020 року становила 19 343,4 тис. осіб, а жінок – 22 389,3 тис. осіб (у міських поселеннях – 29 139,3, у сільській місцевості – 12 763,1), тобто у розрахунку на 1 000 жінок припадає 864 чоловіки.

Зважаючи на викладене, густина населення України також стрімко знижувалася і у 2019 році була найнижчою за всі роки незалежності, оскільки

зменшилася із 86,1 осіб та 1 км.² у 1990 році до 69,8 осіб на 1 км.² у 2019 році (таблиця 2).

Таблиця 2. Щільність наявного населення України

(на 1 січня, тис. осіб)

Рік	Кількість наявного населення	Площа, км ² .	Щільність населення, тис. осіб на 1 км ² .
1991	51 944,4	603 500	86,1
2014	45 426,2	603 500	75,3
2015	42 759,7	603 500	70,9
2016	42 584,5	603 500	70,6
2017	42 386,4	603 500	70,2
2018	42 153,2	603 500	69,8
2019	41 902,4	603 500	74,3

При цьому, за даними ООН на січень 2019 року, Україна посідала 101 місце у світі за густотою населення.

Наявна щільність населення України перевищує середню щільність земної поверхні, рівень якої у 2019 році становив 74 особи на 1 км².

Структура населення України за віковими групами свідчить про зростання частки осіб віком понад 60 років. Так, у 1991 році частка осіб старше 60 років становила 18,7 %, а у 2019 році – 23,9%, хоча чисельність цієї вікової групи майже не змінилася: у 1991 році – 9,631 млн осіб та 9,978 млн осіб – у 2019 році.

Питома вага вікової групи населення до 15 років у 1991 році становила 11,762 млн осіб, а у 2019 році – 6,786 млн осіб. Тобто, кількість дітей за 28 років зменшилася майже вдвічі – у 1,7 рази, хоча відносна кількість цієї вікової групи за такий же період зменшилась на 6,3%.

Упродовж 2016-2017 років частка найбільш активного населення вікової групи 16-59 років постійно зменшувалася на 0,5%, проте у 2018 та 2019 роках негативна динаміка зросла до 1,3% (таблиця 3).

За рахунок зменшення найбільш активної групи населення (16-59 років) зростали частки вікових груп до 15 років і від 60 і більше, проте у 2019 році зростала лише група 60 і більше. При цьому, частка вікової групи 60 і більше років перевищує частку вікової групи до 15 років на 7%.

Вікова структура населення України має регресивний тип демографічної структури, для якої характерна висока частка людей похилого віку, та низька частка дітей.

Таблиця 3. Динаміка структури постійного населення України за віковими групами

Рік	Усього, тис. осіб	Вікові групи населення					
		0-15 років		16-59 років		60 років і старше	
		тис. осіб	питома вага, %	тис. осіб	питома вага, %	тис. осіб	питома вага, %
1991	51 623,5	11 762,1	22,8	30 230,3	58,6	9 631,1	18,7
2013	45 372,7	7 047,7	15,5	28 622,9	63,1	9 702,1	21,4
2014	45 245,9	7 120,1	15,7	28 372,5	62,7	9 753,3	21,6
2015	42 759,7 ¹	6 816,0	15,9	26 613,3	62,3	9 330,4	21,8
2016	42 590,9 ¹	6 856,3	16,1	26 317,4	61,8	9 417,2	22,1
2017	42 414,9 ¹	6 887,0	16,2	25 982,0	61,3	9 545,9	22,5
2018	42 153,2 ¹	6 862,8	16,3	25 293,7	60,0	9 827,1	23,3
2019	41 902,4	6 786,5	16,2	24 968,1	59,8	9 978,2	23,9

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. Розрахунки (оцінки) чисельності постійного населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання.

Незважаючи на зазначені вище негативні факти демографічного становища в Україні, за даними Державної служби статистики України середня очікувана тривалість життя в Україні до 2017 року підвищувалася, але вже за підсумками 2019 року знизилась із 76,78 років до 72 років.

Очікувана тривалість життя чоловіків у 1991 році становила 64,6 років, у 2016 році – 66,73 років, у 2017 році – 67,02 років, а у 2019 році - 66,9 років. Очікувана тривалість життя жінок у 1991 році – 74,2 років, у 2016 році – 76,46 років, у 2017 році – 76,78 років, у 2018 році – 76,7 років, а у 2019 році – 77 років.

Різниця у тривалості життя жінок і чоловіків у 2018 році становила 10 років, а у 2019 році – знизилась до 9 років. У Європі різниця у тривалості життя жінок і чоловіків становить 4-5 років.

Таким чином, Україна наразі, за рахунок старіння населення і низького рівня народжуваності, швидкими темпами наближається до демографічної кризи, що матиме наслідки і в економічній сфері, через зниження обсягу внутрішнього ринку та чисельності робочої сили.

1.2. Економічне становище

Вже 4 роки поспіль в Україні спостерігається економічне зростання. Процеси перетворень в економіці мали позитивний характер, що має стати основою для подальшого відновлення економіки.

Звичайно, що у гривневому еквіваленті ВВП на душу населення постійно зростає. За оцінками Світового банку, у доларовому еквіваленті (США) ВВП на душу населення в Україні також зростає, а саме: у 2016 році - 2 185,9 дол. США, у 2017 році – 2 640,3 дол. США, у 2018 році – 3 095,2 дол. США та у 2019 році – 3 659,8 дол. США.

Реальний ВВП України в 2019 році збільшився у порівнянні з 2018 роком.

Таким чином, економічне зростання України сповільнилося на 0,2% проти 2018 року, коли ВВП виріс на 3,4%.

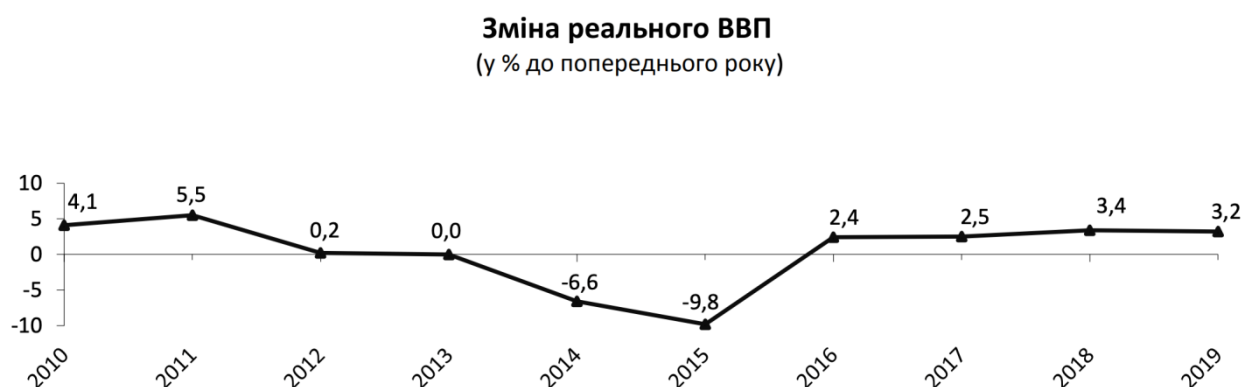
Номінальний ВВП України у 2019 році складав – 3 974,6 млрд., а ВВП з розрахунку на одну особу – 94 570,0.

За підсумками 2019 року номінальний ВВП України у доларовому еквіваленті збільшився до 153,7 млрд. дол. США (3 974 млрд. грн.), що на 12,6 % більше ніж відповідний показник 2018 року.

Найбільше в 2019 році виріс сектор будівництва – зростання на 23%, майже на 15% збільшився сектор послуг. Істотно зросли сфера ІТ (7,5%), операції з нерухомістю (7,5%), тимчасове розміщення і організація харчування (7,1%).

Найбільше падіння зафіксовано в енергетичній сфері (-4,2%), добувній промисловості (-1,5%) та освіті (1,3%). Згідно з уточненими даними, зростання ВВП у першому кварталі 2019 року становило 2,9%, у другому – 4,7%, у третьому – 3,9%, в четвертому – 1,5%.

Діаграма 1

Таблиця 4. Динаміка номінального ВВП України за 2016-2019 роки, у грн.

Рік	Розмір ВВП, млн грн	Відношення до показника минулого року		Розмір ВВП на душу населення, грн	Відношення до показника минулого року	
		абсолютне, млн грн	відносне, %		абсолютне, грн	відносне, %
2016	2383182	394 638	+19,8	55 853,5	9 435,00	+20,3
2017	2 982 920	599 738	+25,2	70 224,3	14 370,8	+25,7
2018	3 558 706	575 786	+19,3	84 192,0	13 967,7	+19,9
2019	3 974 564	415 858	+11,7	94 570,0	10 397,8	+12,4

ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) є найбільш точною характеристикою, що визначає рівень економічного розвитку. Перерахунок із національних валют, як це прийнято при міжнародних

економічних порівняннях, виконується не за ринковими обмінними курсами валют, а за паритетами купівельної спроможності. Якщо на початку 90-х років країни СНД мали однакові початкові позиції, то сьогодні Україна має найменше значення ВВП ПКС – \$ 8,6 тис. Відповідний аналіз у черговий раз підтверджує, що населення України за своєю купівельною спроможністю вже недоцільно порівнювати навіть із країнами-сусідами, сьогоденний орієнтир – держави так званого 3-го світу.

Задля порівняння простоти ведення підприємницької діяльності між країнами світу Світовим банком щорічно розраховується індекс легкості ведення бізнесу (DoingBusiness), який показує рівень економічної свободи в економіках країн світу, а також дає змогу оцінити можливість самореалізації населення.

За цим показником Україна впродовж 2016-2019 років займала далеко не найкращі позиції.

Так, у 2016 році посідала 83 місце у рейтингу DoingBusiness, у 2017 році – 80 місце, у 2018 році – 76 місце, а у 2019 році – 71 місце.

Проте, якщо проглянути окремі показники, які формують індекс DoingBusiness (таблиця 5), то виходить, що ряд важливих показників, таких як «Міжнародна торгівля», «Підключення до електропостачання», «Ліквідація підприємств» практично не зазнали змін впродовж останніх років.

Україна змогла показати прогрес у питанні отримання дозволів на будівництво, піднявшись на 5 пунктів до 30 місця. Більш скромний прогрес у рейтингу по реєстрації власності. За цим показником Україна посіла 63 місце. Суттєвий прогрес у 9 сходинок було продемонстровано в питаннях захисту міноритарних акціонерів.

На такий прогрес вплинули всі ті зміни корпоративного законодавства, які відбулися минулого року, зокрема Верховна Рада України ухвалила зміни до законодавства, якими запроваджено обов'язковість розкриття інформації про угоди із зацікавленістю у щорічній звітності акціонерних товариств.

«Витягнула» цьогорічний рейтинг «міжнародна торгівля», де Україна піднялась з 119 на 78 місце. Також суттєвий прогрес було продемонстровано у забезпеченні виконання контрактів, де спостерігається рух з 82 на 57 позицію. У питаннях вирішення проблем із платоспроможністю Україна опинилась на 145 місці, хоча була ще далі, на 149-му.

На думку Світового банку Україна стала краще забезпечувати виконання контрактів. Зокрема, експерти відзначили, що покращилась якість судового процесу.

Разом з тим, за деякими напрямками спостерігається негативна динаміка. Наприклад, у питанні реєстрації підприємств Україна опустилась з 52 на 56 позицію, в питанні підключення до електромереж – знизилась на 7 позицій і, як наслідок, посіла 135 місце.

Погіршився також і доступ до отримання кредитів, де Україна тепер займає 32 місце, а не 29, як рік тому. Регрес також спостерігається у питаннях оподаткування, де Україна займає 54 місце, втративши 9 позицій.

По більшості з цих параметрів відсутній негатив, але інші країни у цих напрямках за рік просунулись і потіснили Україну.

Таблиця 5. Динаміка рейтингової оцінки умов ведення бізнесу DoingBusiness в Україні за 2016-2019 роки

Категорії	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Реєстрація підприємств	30	20	52	56
Отримання дозволів на будівництво	140	140	35	30
Підключення до електропостачання	130	130	128	135
Реєстрація власності	61	63	64	63
Кредитування	19	20	29	32
Захист інвесторів	88	70	81	72
Оподаткування	107	84	43	54
Міжнародна торгівля	109	115	119	78
Забезпечення виконання контрактів	98	81	82	57
Ліквідація підприємств	150	150	149	145
Загальне місце	83	80	76	71

Важливим показником, який відображає зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді порівняно з базисним, є Індекс споживчих цін (ІСЦ), який характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання.

Розрахунки ІСЦ проводяться на основі даних про ціни, одержаних шляхом реєстрації цін (тарифів) на споживчому ринку, та даних національних рахунків щодо витрат домогосподарств на кінцеве споживання по країні в цілому на рівні розділів, груп і класів за Класифікацією індивідуального споживання за цілями. Для подальшого розподілу використовується деталізована інформація щодо споживчих грошових витрат домогосподарств за результатами обстежень умов життя домогосподарств.

У 2019 році порівняно з попереднім, темпи інфляції в Україні сповільнилися більше, ніж удвічі. Згідно із даними державної статистики, індекс споживчих цін (далі – ІСЦ) у грудні 2019 року по відношенню до грудня 2018 року склав 104,1% проти 109,8% роком раніше, у 2017 році – 113,7% та у 2016 році – 112,4%. При цьому фактичний показник інфляції виявився суттєво меншим за його стартовий прогноз, який був покладений Урядом в основу розрахунків показників Державного бюджету на 2019 рік (107,4%). Разом з тим,

зростання споживчих цін у минулому році стосувалося переважної більшості груп товарів та послуг, за якими здійснюється його розрахунок, хоч темпи підвищення цін у таких групах були повільнішим, ніж роком раніше. Наприклад, споживчі ціни на продовольство, частка якого у ваговій структурі ІСЦ є найвищою (майже 42%), зросли на 4,8%, проти 7,8% у 2018 році. Лідерами продовольчої інфляції торік були: фрукти (+18,8%), хліб (+9,7%), молочна продукція (+7,8%).

Уповільнення темпів інфляції дає змогу наразі стверджувати про достатню керованість цінових процесів на внутрішньому ринку та позитивний вплив на тривалі очікування суб'єктів господарювання.

Позитивними рисами соціально-економічного розвитку України у 2019 році було зростання на 16,8% обсягів будівельних робіт та збільшення сільського господарства на 3,2%. Також відбулося зростання середньомісячної зарплати на 16,4% - до 10 497 тис. грн., але разом з тим зріс і обсяг заборгованості із виплати зарплати на 14,7%.

Залучення вітчизняної економіки до світових глобалістичних процесів сприяє розширенню можливостей України вести торгові операції на міжнародних ринках.

Незважаючи на сприятливі зовнішні умови для розвитку зовнішньої торгівлі, є певні перешкоди внутрішнього характеру – військово-політичний конфлікт на Донбасі, погіршення економічних відносин з Росією, криза в економіці. Тому умови та можливості співпраці українських підприємств із закордонними партнерами змінюються. Нинішній стан зовнішньої торгівлі в Україні та вибір напрямків її здійснення залежить від зовнішньоекономічної політики, яку проводить Уряд та соціально-економічного стану національної економіки.

В Україні за 2016-2019 роки спостерігається незначне зростання економіки. Протягом 2019 року ВВП зріс на 3%, реальне споживання - на 3,5%, а валове формування основного капіталу - на 14%.

Українська промисловість показала скорочення майже на 2%, що є гіршим показником, ніж у попередньому році. Однак повільні темпи економічного росту були зумовлені зростанням інфляційного тиску, політичною нестабільністю, підвищенням облікової ставки до 18% річних, а також недостатнім зростанням внутрішнього виробництва, що стало основними факторами дестабілізації економіки.

Загальновідомий факт, що всі країни імпортують товари, які вони не виробляють самостійно, і, щоб заробити на них, вони експортують власну продукцію. В Україні, згідно зі звітами Держстату України, протягом 2016-2019 років, імпорт у більшості випадків перевищує експорт, тоді як негативне сальдо зовнішньої торгівлі зросло за останні два роки, що у світовій практиці вважається дуже поганою тенденцією, оскільки надмірний імпорт сприяє насиченню внутрішнього ринку імпортними товарами та зачіпає інтереси

вітчизняних виробників. Тобто українці продовжують купувати за кордоном більше, ніж продавати, використовуючи переважно кредитні кошти, що призводить до накопичення боргу та погіршення фінансового стану.

Основними торговими партнерами України у 2019 році були 212 країн, головними з яких є: Росія, Китай, Чехія, Польща, Туреччина, Італія, Німеччина, Індія, Білорусь, Угорщина, США, Франція, Швейцарія, Австрія, Швеція. Нещодавно Європейський Союз став стратегічним партнером для України, оскільки майже 44% обсягу товарів та послуг Україна експортує до Європи.

Суттєвих змін у структурі українського експорту з початку 2019 року не сталося. Як і раніше, три чверті вітчизняного експорту – це експорт сировини та продукції з низьким ступенем обробки. Зокрема, майже половина нашого експорту у січні–червні цього року припала на аграрну продукцію – 41,5%, чорні метали – 22,8%, мінеральні продукти – 10%.

Основними позиціями імпорту в Україну залишаються мінеральні продукти (паливні ресурси) (21,9%), машини та обладнання (20,1%), а також продукти хімічної промисловості (13,8%). В Україні спостерігається негативне сальдо зовнішньо-торгівельного балансу. Відповідно зростає абсолютна величина негативного сальдо торгового балансу країни.

Сьогодні українська економіка характеризується відсутністю значних позитивних досягнень у зовнішній торгівлі. Тому адекватна та своєчасна реакція на велику міжнародну торгову війну, якщо вона все-таки розпочнеться, є особливо актуальним завданням української зовнішньої торгівлі, поряд із відбиттям російської торгової агресії. Тому, щоб і надалі нарощувати темпи зростання економічної співпраці з партнерами з ЄС та інших сильних країн світу, Україні потрібно якомога швидше завершити розпочаті реформи в країні: поліпшувати інвестиційний клімат; провести реформу податкової політики; викориняти корупцію; зміцнити демократію та самоврядування; реформувати законодавство відповідно стандартів ЄС.

Діяльність у зовнішній торгівлі України повинна бути спрямована на подальше зміцнення економіки країни, а саме:

- нарощування експорту для досягнення позитивного сальдо зовнішньоторгівельного балансу;
- здійснення політики імпортозаміщення товарів та послуг;
- диверсифікація статей експорту товарів та послуг України в бік науковмісної продукції з високою доданою вартістю;
- забезпечення високого рівня національної безпеки України;
- збільшення обсягу державних дотацій суб'єктів господарювання в стратегічно важливих секторах економіки;
- залучення іноземних інвестицій для технологічної оптимізації виробництва до рівня вимог ЄС;

- забезпечення конкурентоспроможності українських товарів на світовому ринку та розширення мережі їх збуту.

За січень–грудень 2019 року експорт товарів становив 45 963,3 млн дол. США, імпорт – 55 337,0 млн дол. Порівняно із січнем – груднем 2018 року експорт збільшився на 3,2% (на 2 715,68 млн дол.), імпорт – на 10,4% (на 3 223,68 млн дол.). Негативне сальдо склало 9 373,7 млн дол. (за січень–грудень 2018 року також негативне – 8 865,7 млн дол.) (таблиця 6).

Таблиця 6. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку України

	2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	за рік	до 2015 року, %	за рік	до 2016 року, %	за рік	до 2017 року, %	за рік	до 2018 року, %
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), млн грн.	1565 332,5	115,8	1926868,0	123,1	2261639,7	117,4	2272655,7	98,2
Обсяг продукції сільського господарства, млн грн.	631105,0	116,0	690895,0	109,47	843295,03	122,1	840629,0	101,1
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн.	70942,4	126,9	101074,6	142,47	136270,2	134,8	177009,5	120,0
Вантажообіг, млн ткм	323473,9	102,6	343057,1	106,05	331661,4	96,7	338885,2	102,1
Пасажирооборот, млн пас. Км	102239,4	105,1	99277,7	97,10	103792,4	104,5	107943,3	103,3
Експорт товарів, млн дол. США	44885,4	130	39486,1	87,97	43247,62	109,5	45963,3	106,3
Імпорт товарів, млн дол. США	44548,1	130	44697,6	100,34	52113,32	116,6	55337,0	106,2
Сальдо (+, -), млн дол. США	337,3	135,2	-5211,5	-1545,06	-8865,7	-64,4	-9373,7	x
Оборот роздрібної торгівлі, млн грн.	1159271,9	113,8	816553,5	70,44	928556,4	113,7	1096692,2	110,5
Середньомісячна номінальна заробітна плата 1-го працівника, грн.	5183,0	123,6	7104,0	137,06	8867,0	124,8	10497,0	118,4
Заборгованість із виплати заробітної плати – всього, млн грн.	1791,0	95,2	2368,4	132,24	2645,1	111,7	3034,4	x
Кількість зареєстрованих безробітних на кінець періоду, тис. осіб	390,8	79,6	354,4	90,69	341,7	96,4	338,2	89,0

У загальному обсязі експорту товарів порівняно із січнем–листопадом 2018 року збільшилась частка зернових культур, руд, шлаку і золи, насіння і плодів олійних рослин. Натомість зменшилась частка чорних металів, електричних машин, механічних машин, деревини і виробів з деревини.

Найвагоміші експортні поставки товарів серед країн-членів ЄС здійснювалися до Польщі, Італії, Німеччини та Нідерландів.

Серед інших країн світу найбільше екпортувалися товари до Китаю, Російської Федерації, Туреччини, Єгипту та Індії.

У загальному обсязі імпорту товарів збільшилась частка електричних машин, засобів наземного транспорту, крім залізничного. Зменшилась частка палива мінерального, нафти та продуктів її перегонки, механічних машин, пластмаси, полімерних матеріалів.

Серед країн ЄС найвагоміші імпортні надходження товарів здійснювалися з Німеччини, Польщі, Італії та Франції.

Серед інших країн світу найбільші імпортні поставки товарів надходили з Китаю, Російської Федерації, Білорусі, США, Туреччини та Швейцарії.

Таблиця 7. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами

(млн дол. США)

Рік	Усього ¹	Країни СНД	Європа (без СНД)	Азія (без СНД)	Африка	Америка	Австралія і Океанія
Експорт							
2016 ²	36361,7	6031,5	13496,3	11796,3	3865,1	735,2	18,3
2017 ²	43264,7	6916,4	17533,4	12967,3	4047,7	1207,9	71,9
2018 ²	47335,0	7507,0	20647,5	13237,8	4122,7	1619,6	47,7
2019 ²	50054,6	18,6	26739,5	16646,1	4971,5	1467,9	59,0
Імпорт							
2016 ²	39249,8	8565,4	17140,8	8920,5	553,9	2594,8	120,6
2017 ²	49607,2	11477,9	20799,4	10679,4	719,0	3615,6	151,4
2018 ²	57187,6	13344,7	25359,3	13456,3	756,6	4100,0	69,0
2019	60800,2	11,9	38001,9	17394,5	819,2	4397,7	116,8

¹ З урахуванням не розподілених обсягів товарів.

² Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами свідчить, що Україна заробляє на експорті товарів лише у країни Африки, натомість у відносинах з високорозвиненими країнами Україна має від'ємне торгівельне сальдо.

Первинний аналіз основних макроекономічних показників визначив негативну тенденцію економічних процесів в Україні та основні причини відповідних наслідків.

В Україні в період із кінця 2016 року по 2019 рік зафіксовано стрімке падіння економіки. Реальний валовий внутрішній продукт в 2019 році

порівняно з 2018 роком збільшився на 3,2%. В 2018 році цей показник був 3,4% порівняно з 2017 роком. Крім того, ВВП на душу населення за рівнем купівельної спроможності вже недоцільно порівнювати навіть із країнами-сусідами, бо сьогоднішній орієнтир – країни 3-го світу.

Одним із основних ризиків для національної економіки є її висока залежність від зовнішнього кредитування для покриття всезростаючих обсягів негативного зовнішньоторгівельного сальдо.

1.3. Рівень життя населення

У січні–грудні 2019 року розмір середньої номінальної заробітної плати штатних працівників підприємств, установ, організацій (із кількістю працюючих 10 осіб і більше) становив 10497 грн. і порівняно з відповідним періодом 2018 року збільшився на 18,4% (таблиця 8).

До видів економічної діяльності з найвищим рівнем оплати праці відносилися авіаційний транспорт, фінансова та страхова діяльність, інформація та телекомунікації, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування, професійна, наукова та технічна діяльність, а серед промислових видів діяльності – підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів, коксу та продуктів нафтопереробки, добування кам'яного та бурого вугілля, де заробітна плата перевищила середній показник по економіці в 1,4–2,6 раза.

Індекс реальної заробітної плати у січні–грудні 2019 року порівняно з відповідним періодом 2018 року становив 109,8%.

Загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати упродовж січня–грудня 2019р. збільшилась на 14,7%, або на 389,3 млн грн, і на 1 січня 2020р. становила 3 034,4 млн грн., що дорівнює 3,3% фонду оплати праці, нарахованого за грудень 2019 року.

Заборгованість перед працівниками економічно активних підприємств упродовж січня–грудня 2019 року збільшилась на 27,1% або на 395,2 млн грн., і на 1 січня 2020 року становила 1 850,9 млн гривень.

Серед видів економічної діяльності найвагомніше збільшення суми невиплаченої заробітної плати спостерігалось на економічно активних підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (на 319,6 млн грн.), добування кам'яного та бурого вугілля (на 231,5 млн грн).

У регіональному розрізі збільшення суми заборгованості економічно активних підприємств відбулось у 14 регіонах, а найбільше – у Дніпропетровській (на 194,6 млн грн), Львівській (на 97,8 млн грн), Донецькій (на 84,3 млн грн.) областях.

Кількість працівників, які вчасно не отримали заробітну плату, на 1 січня 2020 року становила 107,6 тис. осіб або 1,5% від середньооблікової кількості

штатних працівників, зайнятих в економіці. Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому 17 206 тис. гривень.

Таблиця 8. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати в Україні

регіон	2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	грн..	у % до 2015 р.	грн.	у % до 2016 р.	грн.	у % до 2017 р.	грн.	у % до 2018 р.
Україна*	5183	123,6	7104	137,1	8865	112,5	10497	118,4
Вінницька	4189	123,3	6121	146,1	7800	127,4	9299	119,2
Волинська	4047	123,0	5849	144,5	7336	125,4	8663	118,3
Дніпропетровська	5075	116,2	6939	136,7	8865	127,8	10751	121,3
Донецька	5989	120,3	7764	129,6	9690	124,8	11716	121,0
Житомирська	4000	122,3	5836	145,9	7375	126,4	8528	115,7
Закарпатська	4298	127,1	6355	147,9	8079	127,1	9202	114,0
Запорізька	5080	121,0	6863	135,1	8729	127,2	10480	120,1
Івано-Франківська	4202	123,5	6074	144,5	7553	124,3	8817	116,8
Київська	5229	125,9	7188	137,5	9093	126,5	11003	120,9
Кіровоградська	3974	121,1	5792	145,8	7189	124,1	8360	116,3
Луганська	4637	135,3	5862	126,4	7369	125,7	8731	118,5
Львівська	4559	125,0	6391	140,2	8003	125,2	9271	115,9
Миколаївська	4887	122,7	6709	137,3	8166	121,7	9976	122,2
Одеська	4809	123,4	6542	136,0	8013	122,5	9246	115,4
Полтавська	4621	122,2	6551	141,8	8378	127,9	9846	117,6
Рівненська	4364	122,2	6013	137,8	7470	124,2	8967	120,1
Сумська	4131	119,8	5946	143,9	7327	123,2	8579	117,1
Тернопільська	3695	123,4	5554	150,3	6971	125,5	8275	118,7
Харківська	4448	120,3	6244	140,4	7658	122,6	9081	118,6
Херсонська	4046	129,6	5842	144,4	7060	120,8	8187	116,0
Хмельницька	4043	119,9	5938	146,9	7347	123,7	8672	118,1
Черкаська	4148	123,4	6042	145,7	7477	123,8	8838	118,2
Чернівецька	3828	125,5	5621	146,9	6991	124,4	8066	115,4
Чернігівська	4002	121,4	5636	140,8	6995	124,1	8206	117,3
м.Київ	8648	128,5	11135	128,8	13548	121,7	15776	116,5
м. Севастополь

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2016 - 2019 роки – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Найнижчий рівень заробітної плати спостерігався на підприємствах поштової та кур'єрської діяльності, тимчасового розміщування й організації

харчування, охорони здоров'я, функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури, а також текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів і не перевищував 71,6% від середнього рівня по економіці.

Середній розмір оплати праці в усіх регіонах був вище рівня мінімальної заробітної плати, разом із тим лише у чотирьох із них заробітна плата перевищила середню по Україні: м. Київ – 15 776 грн., Донецька область – 11 716 грн., Київська – 11 003 грн. та Дніпропетровська – 10 751 грн. Найнижчий рівень заробітної плати, який не перевищував 78,8% від середнього по економіці, спостерігався в Чернівецькій, Херсонській, Чернігівській та Тернопільській областях.

Таблиця 9. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів¹

*(за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств)
(без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганських областях)*

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн.				
до 3000,0	64,4	36,6	20,9	10,7
3000,1–4000,0 ³	35,6	30,8	27,3	19,2
4000,1–5000,0	...	17,8	22,8	20,6
5000,1–6000,0	...	14,8	29,0	16,6
6000,1–7000,0	10,4
7000,1–8000,0	7,9
8000,1–9000,0 ³	4,6
9000,1–10000,0	3,2
10000,1–11000,0	2,3
11000,1–12000,0	1,5
понад 12000,0	3,0

З 1 січня 2019 року вдвічі підвищено мінімальну заробітну плату до 4 173 гривень (що перевищує прожитковий мінімум для працездатних осіб удвічі). З 1 січня 2019 року, відповідно до показників Державного бюджету України на 2019 рік, прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць складав 1 853 грн., з 1 липня 2019 року – 1 936 грн., з 1 грудня 2019 року – 2 027 грн.

У січні – грудні 2019 року призначено субсидії на оплату житлово-комунальних послуг 5 487,9 тис. домогосподарств, із них у міській місцевості – 3 798,5 тис., у сільській місцевості – 1 689,4 тис. Загальна сума призначених субсидій у січні – грудні 2019 року становила 2 114,7 млн грн., з неї у міській місцевості – 1 529,7 млн грн., у сільській місцевості – 585,0 млн гривень.

Середній розмір призначеної субсидії на одне домогосподарство у грудні 2019 року становив 638,7 грн. (у листопаді 479,7 грн.).

Крім того, у січні – грудні 2019 року 439,2 тис. домогосподарств було призначено субсидії на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, з них у міській місцевості – 85,5 тис. домогосподарств, у сільській місцевості – 353,7 тис. домогосподарств. Середній розмір призначеної в грудні 2019 року субсидії цього виду на одне домогосподарство становив 2 946,6 грн. (у листопаді – 3 137,3 грн.).

У січні–грудні 2019 року сума субсидій, отриманих домогосподарствами на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, становила 1 391,7 млн гривень.

У грудні 2019 року населенням країни сплачено за житлово-комунальні послуги 13,3 млрд грн., що становило 79,3% нарахованих за цей період сум, за постачання електричної енергії – відповідно 3,5 млрд грн. і 124,2% (за рахунок погашення боргу попередніх періодів).

На кінець грудня 2019 року заборгованість населення зі сплати за постачання природного газу становила 27,9 млрд грн., за централізоване опалення та постачання гарячої води – 20,4 млрд грн., за утримання будинків і споруд та прибудинкових територій – 5,1 млрд грн., за централізоване постачання холодної води та водовідведення – 4,1 млрд грн., за вивезення побутових відходів – 0,8 млрд грн., за постачання електричної енергії – 5,4 млрд гривень.

Інший міжнародний показник, що характеризує якість життя населення, є «Індекс людського розвитку» (ІЛР), який щорічно розраховується Організацією Об'єднаних Націй.

При складанні Індексу враховуються три базових виміри людського розвитку: очікувана тривалість життя при народженні відображає здатність вести довге і щасливе життя; середня тривалість навчання і очікувана тривалість навчання відображають здатність опановувати знання; валовий національний дохід на душу населення відображає здатність досягти гідного рівня життя.

Крім того, додатково враховуються дані про рівні соціальної захищеності, показники здоров'я і культурного розвитку населення, стану злочинності, охорони навколишнього середовища, участі людей у прийнятті рішень.

Перше місце в рейтингу країн з високим рівнем людського розвитку посіла Норвегія, за нею - Швейцарія і Ірландія відповідно. Канада виявилася на 13-му місці рейтингу, США - на 15-му. Всі вони відносяться до «країн з дуже високим рівнем людського розвитку», Грузія так і лишилася на – 70 місці, а Азербайджан посів 87 місце. Україна залишилася на 88 позиції в списку із 189 країн.

Так, показник індексу людського розвитку в Україні дорівнює 0,750, таким чином Україна потрапляє в категорію «Країни з високим рівнем людського розвитку».

Індекс складений на основі декількох факторів, зокрема, очікуваної тривалості життя, років навчання, ВВП на душу населення, показників імпорту та експорту, загальної чисельності населення і т.д.

Всього в категорії країн з високим рівнем людського розвитку 116 позицій, останню займає Єгипет. Далі йдуть «країни із середнім рівнем людського розвитку» - зі 116 по 153 місце, після яких йдуть "країни з низьким рівнем людського розвитку". Замикають рейтинг Чад, Центральноафриканська Республіка та Нігер.

У 2016 році Україна посіла 84-те місце серед 188 країн і територій. Ця оцінка відображала реальний стан справ в Україні, оскільки на її території триває збройний конфлікт та її органи влади важко працюють над модернізацією своїх економічних, політичних і соціальних інститутів.

За 2019 рік Україна отримала значення ІПР 0,750, що є нижчим за середнє значення для країн у групі з високим Індексом людського розвитку, який становить 0,757, та нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, який складає 0,771.

Своєю чергою, результати глобального дослідження "Індекс соціального розвитку", розробленого американською неурядовою організацією **Social Progress Imperative** за підтримки компанії «Делойт», свідчать, що в 2019 році Україна не втрималася на 64 сходинці, як це було в 2017-2018 роках, а опинилася на 80-му місці в рейтингу за рівнем соціального розвитку серед 149 країн світу.

За рівнем Індeksu соціального розвитку Україна опинилася між Алжиром (79) і Киргизстаном (81) та залишається у групі країн із розвитком вище середнього. За результатами цього річного Індeksu серед країн СНД, Україна поступилася Білорусі (48), Вірменії (59), Росії (62), Казахстану (69) та Молдові (70). Останню сходинку за рівнем соціального розвитку серед країн СНД посідає Таджикистан (107).

Економіка України знову визначена як «переважно не вільна» і за рівнем економічних свобод є останньою в Європі – такі дані останнього рейтингу американського аналітичного центру «Фонд «Спадщина» (The Heritage Foundation). За цими даними, показник економічних свобод в Україні – 54,9 зі 100 можливих. Це дещо краще, ніж було в минулорічному дослідженні, але Україна все одно ще лишається посередині низки країн, які перебувають у другій найнижчій категорії економічних свобод.

Індекс економічних свобод в Україні – 54,9 бала зі 100 можливих. Таким чином, зі 180 досліджених країн і територій Україна 134-а. Рік тому вона мала 52,3 бала і була 147-ю теж зі 180 країн і територій.

Але в європейському регіоні, як його визначено в дослідженні (що дещо відрізняється від географічних меж Європи), Україна все одно лишилася на найгіршому, останньому місці – 45-ю з 45, і її показник і далі значно нижчий і від регіональних, і від загальносвітових пересічних величин.

Міжнародне рейтингове агенство Moody's у 2019 році підвищило суверенний рейтинг України з Саа1 до В3. Рішення підвищити рейтинги до «В3» прийнято завдяки пом'якшенню проблем короткострокового фінансування України і гарантій поліпшення зовнішньої уразливості в результаті нової програми фінансування з Міжнародним валютним фондом.

Рішення про підвищення рейтингів також відображає очікування Moody's про те, що нова програма МВФ допоможе закріпити прогрес реформ, досягнутий в останні роки.

У 2010 році у Доповіді про стан людського розвитку вперше було використано показник Індексу гендерної нерівності (ІН), який відображає гендерну нерівність у трьох сферах: репродуктивне здоров'я, розширення прав і можливостей та економічна активність. Репродуктивне здоров'я вимірюється з урахуванням рівня материнської смертності та народжуваності серед дівчат-підлітків; розширення прав та можливостей визначається за кількістю парламентських місць, які належать жінкам, а також за наявністю середньої загальної та вищої освіти серед жінок і чоловіків; економічна активність визначається за рівнем участі жінок та чоловіків на ринку праці. ІН можливо тлумачити як регрес людського розвитку, причиною якого є нерівність у досягненнях серед жінок та чоловіків.

Якщо простежити динаміку змін порівняно з минулим роком, то 2019 року Україна покращила свої позиції і наразі посідає 59-е місце із 153 країн світу і де-юре зміцнила свої позиції на шість пунктів, але де-факто більше, бо в 2018 році країна займала 65-е місце, але серед 149 країн. Якщо говорити про показник гендерного паритету, то він збільшився із 70,8% до 72,2%, тобто для досягнення 100% гендерної рівності нам бракує 27,8%.

Щодо структури індексу, то загалом ситуацію можна оцінити як дуже повільний прогрес, який відбувається за рахунок більшого залучення жінок до економічного і політичного життя, але саме ці аспекти суспільного життя потребують найбільшої уваги, як при розробці програм і політики, так і в повсякденній просвітницькій, освітній і громадянській діяльності.

Перше місце продовжує очолювати Ісландія. На другій сходинці знаходиться Норвегія. Трійку замикає Фінляндія, яка ще минулого року перебувала на четвертому місці.

У першій десятці знаходяться і такі країни, як Нікарагуа та Руанда.

Серед українських сусідів, Молдова обіймає 23-е місце, Білорусь — 29-е, Польща — 40-е, Грузія — 74-е, а Росія розташована на 81-му місці.

Як відомо, Індекс гендерного розриву (Global Gender Gap Report) вперше опублікований у 2006 році. Це комплексний звіт-порівняння країн світу Всесвітнім економічним форумом за рівнем гендерної рівності/нерівності, котрий вимірюється глобальним індексом гендерного розриву. Звіт про гендерний розрив «оцінює країни щодо того, наскільки добре вони ділять свої

ресурси та можливості серед своїх чоловіків і жінок, незалежно від загального рівня цих ресурсів і можливостей».

Міжнародна правозахисна організація **Freedom House** у 2019 році віднесла Україну до категорії «частково вільних» країн, а окупований РФ Крим отримав статус «не вільної» території. Зокрема, в Україні правозахисні групи задокументували понад 50 нападів на активістів протягом перших дев'яти місяців 2018 року. Правозахисники також звернули увагу, що мали місце жорсткі збройні напади на ромську меншину з боку націоналістичних угруповань.

Bloomberg's Misery Index відзначив, що Україна за рік опустилася на одну позицію та зайняла 6 місце в рейтингу найбільш «нешасних» країн після Турції і Греції в 2019 році. **Bloomberg's Misery Index** розраховується на основі прогнозів щодо інфляції та безробіття для 62 країн. Також, згідно з даними **World Happiness Report** за 2019 рік, Україна піднялася на шість позицій. І опинилася на 133 місці в рейтингу щастя.

Натомість світовий рейтинг добробуту (**The Legatum Prosperity Index 2019**), який складає британський аналітичний центр **The Legatum Institute**, свідчить, що Україна піднялася на п'ятнадцять позицій порівняно з 2018 роком і посіла 96 місце серед 167 країн. Добробут країн оцінюється на основі результатів опитувань громадян за такими категоріями: стан економіки і соціальної сфери, влада, підприємництво, охорона здоров'я і персональна свобода.

Разом з цим, у 2019 році Україна, за даними **Global Innovation Index**, в рейтингу «Глобальний інноваційний індекс» покращила свій минулорічний результат на 2 сходинки, посівши 45-е місце.

Індекс процвітання **Legatum 2019** року показує, що глобальне процвітання перебуває на найвищому рівні за всю історію: 148 зі 167 країн мають вищий рівень добробуту, ніж 10 років тому. Це зростання зумовлене більш відкритими економіками і кращим життєвим досвідом завдяки поліпшенню охорони здоров'я, освіти й умов життя в усьому світі. В глобальному рейтингу поруч з нами такі країни: 42 - В'єтнам, 43 - Греція, 44 - Таїланд, 46 - Румунія, 47 - РФ, 48 - Індія. Очолила рейтинг Швейцарія, за нею йдуть Швеція, США, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії та Нідерланди.

Отже, рівень життя населення в Україні, як і за попередніх часів її незалежності, залишає бажати кращого.

1.4. Ринок праці

У ІV кварталі 2019 року тривали позитивні зміни на ринку праці, які розпочалися у 2018 році та характеризувалися зростанням зайнятості та скороченням безробіття населення, що супроводжувалося зниженням рівня неформальної зайнятості. При цьому темпи зростання заробітної плати залишалися високими. Відтак загалом за підсумком 2019 року мало місце покращення ситуації на ринку праці.

Таблиця 10. Ключові індикатори ринку праці

Назва	4 кв. 2019 року (4 кв. 2018 року)	2019 рік (2018 рік)
Кількість зайнятих, млн осіб	16,4 (16,2)	16,6 (16,4)
Рівень зайнятості, %	57,7(56,6)	58,2 (57,1)
Рівень неформальної зайнятості, %	20,5 (20,4)	20,9 (21,6)
Кількість безробітних, млн осіб	1,6 (1,7)	1,5 (1,6)
Рівень безробіття, %	8,7 (9,3)	8,2 (8,8)
Реальна заробітна плата, р/р, %	10,5 (11,7)	9,8 (12,5)

Ключові фактори, що мали вплив на ринок праці:

- висока конкуренція з іноземними роботодавцями за кваліфіковану робочу силу та продовження зростання кількості вакансій, зареєстрованих у ДСЗУ;
- зростання пропозиції робочої сили в умовах подальшого підвищення страхового стажу, необхідного для виходу на пенсію;
- уповільнення економічного зростання;
- позитивні результати діяльності з надання профорієнтаційних послуг;
- висока динаміка заробітної плати;
- проблематика з працевлаштування молоді;
- зростання масового вивільнення працівників, в першу чергу, у державному управлінні.

У першому кварталі 2019 року зростання економіки зумовило високий попит на робочу силу, внаслідок чого рівень зайнятості населення збільшився (за минулий рік рівень зайнятості зріс з 55,9% до 57,1%). Також зменшилася кількість вакансій, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, що може свідчити про поступове задоволення попиту на робочу силу. Але водночас на

ринку праці зберігаються значні диспропорції – працівників не вистачає в усіх видах діяльності, а найбільше – у будівництві (про це зазначили більше половини опитаних підприємств) та промисловості. Це цілком закономірно, адже саме за цими напрямками маємо найбільше трудових мігрантів, про що свідчать дані Міністерства праці і соціальної політики Польщі за 2018 рік.

**Таблиця 11. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2016-2019 роках ¹
(КВЕД-2010)**

	(тис. осіб)			
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Усього зайнято	16276,9	16156,4	16360,9	16578,3
Сільське, лісове та рибне господарство	2866,5	2860,7	2937,6	3010,4
Промисловість	2494,8	2440,6	2426,0	2461,5
Будівництво	644,5	644,3	665,3	699,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3516,2	3525,8	3654,7	3801,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	997,2	991,6	995,1	999,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	276,7	276,3	283,0	304,0
Інформація та телекомунікації	275,2	274,1	280,3	289,2
Фінансова та страхова діяльність	225,6	215,9	214,0	211,6
Операції з нерухомим майном	255,5	252,3	259,4	259,7
Професійна, наукова та технічна діяльність	428,1	415,8	437,9	421,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	304,3	297,9	304,3	317,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	973,1	979,7	939,3	870,5
Освіта	1441,4	1423,4	1416,5	1388,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1030,4	1013,6	995,4	974,2
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	201,6	199,8	196,9	197,6
Інші види економічної діяльності	345,8	344,6	355,2	372,1

Загальна чисельність економічно активного населення щороку знижується, як знижується і чисельність безробітного населення.

Проте ці тенденції пов'язані не з економічними процесами, а з демографічною кризою (таблиця 12).

Таблиця 12. Економічна активність населення працездатного віку

Рік	Економічно активне населення працездатного віку	Зайняте населення працездатного віку		Безробітне населення (за методологією МОП) працездатного віку	
		тис. осіб	у % до всього населення відповідного віку	тис. осіб	у % до економічно активного населення відповідного віку
2016	17303,6	15626,1	64,2	1677,5	9,7
2017	17193,2	15495,9	64,5	1697,3	9,9
2018	17296,2	15718,6	66,1	1577,6	9,1
2019	17381,8	15894,9	67,6	1486,9	8,6

Примітка: Дані наведено за результатами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, за 2016 рік – також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Аналіз помісячної динаміки кількості безробітних та потреби підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць свідчить про наявність сезонних особливостей цих показників.

Зокрема, найбільша потреба підприємств у працівниках зазвичай підвищувалася в березні, серпні й тривала до жовтня. Натомість кінець і початок року, зазвичай це грудень-лютий, були найтяжчими для працівників при пошуку робочих місць (таблиця 13).

Останнім часом на ринку праці зміцніла тенденція, коли у центрі опинився працівник, а не роботодавець. Така ситуація помітна упродовж останніх років і пов'язана в першу чергу з глобальною конкуренцією за трудові ресурси і трудовою міграцією українців до багатших країн – Польщі, Німеччини, США, Канади. Це природній процес, бо людина завжди шукатиме, де краще. Але держава повинна це розуміти і реагувати на виклики, які склалися.

Тренд на відтік кадрів за кордон, який почався два роки тому, спостерігається досі. Звичайно, це не може не відбиватися на процесі підбору в компаніях, які стабільно набирають людей і розширюють команди. Змінилися і канали пошуку фахівців. Звичайно, стандартні job-сайти (hh.ua, work.ua та ін.), як і раніше працюють. Актуальними стали також Telegram-канали та соціальні мережі. Нарешті, в Україні стали активніше користуватися професійною

соціальною мережею LinkedIn. Якщо раніше там можна було шукати тільки кандидатів топ-рівня або експатів, наприклад, то зараз на LinkedIn є фахівці різного рівня.

Саме через кадровий голод зарплата працівників постійно зростає. Так, за даними Держстату, упродовж року середня зарплата по Україні зросла на 19,6%. У Києві вона традиційно залишається найвищою і станом на липень становила 16 294 гривень (це підтверджують і цифри порталу з пошуку роботи Work.ua, за інформацією якого станом на вересень у Києві середня зарплата складала 16 663 грн). Хоча при цьому зростання зарплати в столиці за рік було одним із найнижчих по країні – 17,4%. Але кадровий ринок тепер має конкурувати не лише ціною, а й підняттям соціальних стандартів, що все частіше є одним із важливих критеріїв при пошуку роботи на підприємстві.

Табл. 13. Попит та пропозиція робочої сили в Україні
(на кінець звітного періоду)

Місяць року	Кількість зареєстрованих безробітних*, тис. осіб	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць, тис. осіб	Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць, осіб
2016 рік			
Січень	508,6	31,3	162
Лютий	508,2	38,9	131
Березень	467,5	49,9	94
Квітень	434,7	39,6	110
Травень	416,4	45,3	92
Червень	388,9	40,8	95
Липень	369,7	42,4	87
Серпень	355,7	53,9	66
Вересень	341,5	56,9	60
Жовтень	316,2	57,1	55
Листопад	337,9	53,3	63
Грудень	390,8	36,0	108
2017 рік			

Січень	429,0	47,4	91
Лютий	439,4 2	57,4 2	77
Березень	406,8	73,5	55
Квітень	374,2	64,3	58
Травень	352,6	69,6	51
Червень	330,2	66,5	50
Липень	319,9	65,3	49
Серпень	311,9	77,0	40
Вересень	303,0	73,4	41
Жовтень	281,9	73,2	39
Листопад	309,0	67,7	46
Грудень	354,4	50,4	70
2018 рік			
Січень	378,9	59,8	63
Лютий	383,7	71,8	53
Березень	366,9	93,0	39
Квітень	326,8	83,8	39
Травень	316,0	86,2	37
Червень	303,9	82,4	37
Липень	298,0	86,8	34
Серпень	292,8	100,3	29
Вересень	287,1	97,0	30
Жовтень	271,4	97,3	28
Листопад	301,0	81,2	37
Грудень	341,7	58,4	59
2019 рік			
Січень	364,3	67,8	50

Лютий	367,0	84,5	40
Березень	340,7	100,0	30
Квітень	311,4	90,8	30
Травень	300,9	96,2	30
Червень	287,1	93,2	30
Липень	280,8	95,4	30
Серпень	275,0	108,2	30
Вересень	268,2	100,9	30
Жовтень	259,3	102,8	30
Листопад	288,9	80,9	40
Грудень	338,2	59,0	60

* За 2016 рік інформацію наведено щодо кількості незайнятих громадян, які перебували на обліку державної служби зайнятості, також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Станом на 1 січня 2020 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями до державної служби зайнятості, зросла на 1% та становила 59 тис. одиниць.

За видами економічної діяльності більшість вакансій налічується на підприємствах переробної промисловості (19%), у сфері торгівлі (14%), на транспорті (12%).

За професійними групами найбільший попит роботодавців спостерігається на кваліфікованих робітників з інструментом – 23% та на робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 16%, працівників сфери торгівлі та послуг – 15%, (таблиця 14).

Таблиця 14. Потреба роботодавців у працівниках за видами економічної діяльності

(на кінець року, тис. осіб)

Працівники за видами економічної діяльності	2016	2017	2018	2019 (січень – вересень)
Потреба у працівниках, усього	36,0	50,4	58,0	59,0
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	1,5	2,2	2,5	5,1
Промисловість	10,0	15,1	17,5	30,2

з неї:				
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,6	0,6	0,9	1,4
Переробна промисловість	7,8	11,6	12,8	20,9
Будівництво	1,8	2,2	2,4	4,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	5,9	8,1	9,2	13,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3,8	5,4	6,3	10,5
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,9	1,4	1,7	2,7
Інформація та телекомунікації	0,4	0,4	0,6	0,8
Фінансова та страхова діяльність	0,5	0,5	0,6	0,9
Операції з нерухомим майном	0,6	0,7	0,8	1,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,8	1,1	1,2	1,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,4	2,0	1,9	4,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	2,9	4,2	4,2	8,5
Освіта	2,0	2,7	3,7	9,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,7	3,4	4,6	6,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,4	0,5	0,6	1,0
Надання інших видів послуг	0,4	0,5	0,6	0,9

Примітка: Інформацію наведено за даними державної служби зайнятості відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (ДК 009:2010) за 2015 та 2016 роки також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Детальний аналіз попиту на робочу силу в розрізі видів економічної діяльності та у динаміці за 2016-2019 роки засвідчив, що його спадання було притаманним майже усім галузям економіки. У 2019 році була тенденція покращення попиту роботодавців майже за всіма видами економічної діяльності, зокрема найбільше у працівниках переробної промисловості, оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, в освітянах.

II. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА

2.1. Законодавство у сферах міграції

Розвиток та реформування органів Державної міграційної служби України:

Концепція державної міграційної політики, схвалена Указом Президента України від 30.05.2011 № 622;

Концепція створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами, схвалена розпорядженням Уряду від 07.11.2012 № 870-р;

Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 № 287;

Концепція здійснення першочергових заходів з реформування ДМС, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2015 № 1411-р;

Концепція створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.12.2015 № 1428-р;

Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затверджена Указом Президента України від 14.03.2016 № 92;

Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р;

План заходів на 2018-2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.08.2018 № 602-р.

Громадянство України і документи, що підтверджують громадянство України:

Закон України «Про громадянство України»;

Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»;

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»;

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;

Положення про Комісію при Президентові України з питань громадянства та Порядок провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень, затверджені Указом Президента України від 27.03.2001 № 215 «Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України»;

постанова Верховної Ради України від 26.06.1992 № 2503-XII «Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду за кордон»;

постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.1994 № 353 «Про затвердження зразка бланка паспорта громадянина України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1111 «Про затвердження Правил оформлення і видачі тимчасового посвідчення громадянина України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.1995 № 1000 «Про затвердження зразка бланка проїзного документа дитини»;

постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2007 № 858 «Про затвердження технічного опису та зразка бланка паспорта громадянина України для виїзду за кордон та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 669 «Про затвердження Порядку отримання, вилучення з Єдиного державного демографічного реєстру та знищення відцифрованих відбитків пальців рук особи»;

постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 302 «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсним та знищення паспорта громадянина України»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 931-р «Про визначення адміністратора Єдиного державного демографічного реєстру»;

постанова Кабінету Міністрів України від 18.10.2017 № 784 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації»;

наказ МВС від 16.08.2012 № 715 «Про затвердження зразків документів, які подаються для встановлення належності до громадянства України, прийняття до громадянства України, оформлення набуття громадянства України, припинення громадянства України, скасування рішень про оформлення набуття громадянства України, та журналів обліку»;

наказ МВС від 26.11.2014 № 1279 «Про затвердження зразка заяви-анкети для внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру»;

Інструкція про порядок фіксації біометричних даних (параметрів) іноземців та осіб без громадянства посадовими особами Державної міграційної служби України, її територіальних органів і територіальних підрозділів, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 23.11.2018 № 944.

Реєстрація місця проживання:

Закон України «Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні»;

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг»;

постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 207 «Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру».

Еміграція:

Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію»;

постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.2014 № 152 «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон, його тимчасового затримання та вилучення».

Імміграція та документи, необхідні для перебування в Україні:

Закон України «Про імміграцію»;

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2002 № 1983 «Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень»;

постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 118 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію»

постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2012 № 150 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2012 № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983»;

постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 321 «Про затвердження зразка, технічного опису бланка та Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на постійне проживання»;

постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 № 322 «Про затвердження зразка, технічного опису бланка та Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на тимчасове проживання»;

наказ МВС від 25.04.2012 № 363 «Про затвердження Порядку розгляду заяв іноземців та осіб без громадянства про продовження строку перебування на території України»;

наказ МВС від 15.07.2013 № 681 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання».

Шукачі захисту і документи, які підтверджують такий статус:

Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 196 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 197 «Про затвердження Положення про проїзний документ особи, якій надано додатковий захист»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 199 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 202 «Про затвердження Положення про посвідчення біженця»;

постанова Кабінету Міністрів України від 14.03.2012 № 203 «Про затвердження Положення про проїзний документ біженця»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 605-р «Про затвердження плану заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, в українське суспільство на період до 2020 року»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 371-р «Про віднесення цілісних майнових комплексів пунктів тимчасового розміщення біженців до сфери управління Державної міграційної служби»;

постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 987-р «Про утворення державних установ»;

наказ МВС від 07.09.2011 № 649 «Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту»;

Положення про пункти тимчасового розміщення біженців, затвержене наказом МВС від 14.06.2018 № 503.

Протидія нелегальній міграції:

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.203-206);

Кодекс адміністративного судочинства України;

постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2012 № 179 «Про затвердження Порядку провадження за заявами іноземців та осіб без громадянства про добровільне повернення»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2013 № 280 «Про затвердження Порядку надання Державній прикордонній службі та виконання

нею доручень уповноважених державних органів щодо осіб, які перетинають державний кордон, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1110 «Про затвердження типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців, осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні»;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 370-р «Про передачу цілісних майнових комплексів пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, до сфери управління Державної міграційної служби»;

спільний наказ МВС, Мінсоцполітики, МОН від 04.09.2013 № 850/536/1226 «Про затвердження Порядку проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері»;

спільний наказ МВС, АДПСУ, СБУ від 23.04.2012 № 353/271/150 «Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства»;

спільний наказ МВС, МОЗ, АДПСУ від 17.04.2012 № 336/268/254 «Про матеріально-побутове і медичне забезпечення іноземців та осіб без громадянства, що утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, і пунктах тимчасового тримання та спеціально обладнаних приміщеннях»;

спільний наказ МВС, МЗС, Мінінфраструктури, Мінфіну, СБУ від 01.09.2015 № 1050/254/341/749/562 «Про затвердження Порядку обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами».

Державний контроль за дотриманням законодавства у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів:

Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Закон України «Про свободу пересування і вільний вибір місця проживання в Україні»;

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 197-201, ч. 1 ст. 203, статей 204, 205, 206);

наказ МВС від 28.08.2013 № 825 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Державною міграційною службою України».

2.2. Функції органів державної влади у сфері міграції

Формуванням та реалізацією міграційної політики в Україні займається низка органів державної влади, основними з яких є:

Міністерство внутрішніх справ України (МВС) – забезпечує формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Запобігає вчиненню, виявляє, припиняє та розкриває кримінальні правопорушення, пов'язані з нелегальною міграцією та торгівлею людьми.

Державна міграційна служба України (ДМС) – реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Відповідно до покладених завдань, ДМС, зокрема:

проводить аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань;

здійснює у межах компетенції провадження з питань прийняття до громадянства України і про припинення громадянства України та подає відповідні документи на розгляд Комісії при Президентові України з питань громадянства, а також забезпечує виконання рішень Президента України з питань громадянства;

приймає відповідно до законодавства рішення про встановлення належності до громадянства України, оформлення набуття громадянства України та їх скасування;

готує пропозиції щодо визначення квоти імміграції на календарний рік;

приймає рішення про видачу дозволу на імміграцію, відмову в його видачі та скасування такого дозволу;

бере участь у межах, визначених законодавством, у вирішенні питань трудової міграції та питань, пов'язаних із навчанням в Україні іноземців та осіб без громадянства;

здійснює оформлення і видачу документів для тимчасового або постійного проживання в Україні, а також виїзду за її межі, вилучає такі документи та проставляє в документах, що посвідчують особу іноземців та осіб без громадянства, відмітки про заборону в'їзду в Україну в передбачених законодавством випадках;

приймає рішення про продовження (скорочення) строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України, про добровільне повернення або примусове повернення іноземців та осіб без громадянства до країн їх громадянської належності або країн походження, звертається до судів з позовами про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, здійснює заходи, пов'язані з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства з України;

здійснює оформлення і видачу громадянам України документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство, тимчасово затримує та вилучає такі документи у передбачених законодавством випадках;

здійснює ідентифікацію осіб, в тому числі тих, які звернулися із заявами про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, а також іноземців та осіб без громадянства, які втратили документи, що посвідчують особу, та підлягають видворенню або реадмісії;

виконує функції замовника з виготовлення та постачання бланків документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, і документів, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус, а також товарів, робіт і послуг для забезпечення створення і функціонування Єдиного державного демографічного реєстру;

здійснює розроблення зразків заяв про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та довідки про звернення за захистом в Україні;

приймає рішення про визнання іноземців та осіб без громадянства біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, про втрату, позбавлення статусу біженця або додаткового захисту і про скасування рішення про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;

збирає та аналізує інформацію про наявність у країнах походження біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту в Україні, умов, за яких такий захист надається;

надсилає компетентним органам влади інших держав запити щодо наявності в таких державах членів сім'ї осіб, які подали заяви про визнання біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, чи яких було визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, і правових підстав для возз'єднання сімей;

розглядає скарги на рішення про відмову у прийнятті заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, і скасування зазначених рішень, якщо вони були прийняті з порушенням законодавства;

вживає у межах компетенції заходів для сприяння реалізації прав біженців та інших категорій мігрантів;

здійснює оформлення і видачу посвідчення біженця, посвідчення особи, якій надано додатковий захист в Україні, а також інших документів, передбачених законодавством для даних категорій осіб;

видає проїзні документи іноземцям та особам без громадянства, яких було визнано біженцями іншими країнами - учасниками Конвенції про статус біженців 1951 року та/або Протоколу щодо статусу біженців 1967 року;

забезпечує функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців та пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні;

бере участь у реалізації державної політики у сфері волонтерської діяльності щодо надання допомоги біженцям;

подає МВС для подальшого внесення Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо необхідності прийняття рішення про тимчасовий захист (припинення тимчасового захисту), веде реєстрацію осіб, яким надано такий захист;

контролює дотримання органами реєстрації законодавства з питань реєстрації місця проживання фізичних осіб;

надає органам реєстрації методологічну та технічну допомогу у забезпеченні взаємодії між реєстрами територіальних громад;

веде облік осіб, які отримали або які претендували на отримання статусу біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, осіб, які набули (припинили) громадянство України, та осіб, яким надано (скасовано) дозвіл на імміграцію в Україну, на всіх етапах проведення відповідних процедур;

надає в установленому законодавством порядку органам ведення Державного реєстру виборців та іншим органам виконавчої влади передбачені законодавством відомості;

забезпечує створення, удосконалення, розвиток, супроводження та підтримку функціонування Єдиного державного демографічного реєстру, Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами, Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, розпорядником яких є ДМС, а також здійснює заходи із захисту інформації в них;

надає послуги з видачі засобів електронного цифрового підпису в установленому законодавством порядку;

забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, формування інформаційних ресурсів (баз, банків даних) щодо персональних даних фізичних осіб (у тому числі їх біометричних даних, параметрів), інших інформаційних ресурсів, необхідних для виконання покладених на ДМС завдань;

здійснює відповідно до закону заходи щодо запобігання та протидії нелегальній (незаконній) міграції, іншим порушенням міграційного законодавства;

здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань громадянства, міграції, біженців, осіб, які потребують інших форм захисту, реєстрації фізичних осіб та реадмісії, забезпечує в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів України;

здійснює відповідно до закону державний контроль за дотриманням законодавства у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів у передбачених законодавством випадках, притягає порушників до адміністративної відповідальності;

оформлює, видає, обмінює, пересилає, вилучає, повертає державі, знищує документи з безконтактним електронним носієм;

надає адміністративні послуги відповідно до закону;

удосконалює процедури надання адміністративних послуг, у тому числі шляхом впровадження електронних сервісів, зокрема електронної черги, оплати вартості адміністративних послуг платіжними картками;

взаємодіє з адміністратором Єдиного державного демографічного реєстру, у тому числі з питань, пов'язаних із забезпеченням належного функціонування та адміністрування Єдиного державного демографічного реєстру.

Діяльність ДМС спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ.

Державна прикордонна служба України (АДПСУ) – здійснює прикордонний контроль і пропуск в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів у разі наявності належно оформлених документів після проходження ними митного та за потреби інших видів контролю, а також реєстрацію іноземців та осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають в Україну, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду, а також фіксацію біометричних даних іноземців та осіб без громадянства під час здійснення прикордонного контролю в пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду;

бере участь в укладанні міжнародних договорів України з прикордонних питань, з питань взаємних поїздок громадян та реадмісії, а також забезпечує їх виконання;

запобігає та не допускає перетинання державного кордону України особами, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, у тому числі згідно з дорученнями правоохоронних органів; розшукує у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду - виїзду осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань; виконує в установленому порядку інші доручення правоохоронних органів;

приймає заяви про визнання осіб біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у порядку, визначеному Законом України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту";

приймає в установленому порядку рішення про примусове повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення;

приймає в установленому порядку рішення про розміщення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора;

виконує рішення адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України;

здійснює самотійно або у взаємодії з органами внутрішніх справ і органами Служби безпеки України в межах контрольованих прикордонних районів контроль за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями, особами, які потребують додаткового захисту, та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території.

Діяльність Служби спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) – здійснює реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб.

Діяльність Служби спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ.

Міністерство закордонних справ України (МВС) – здійснює формування та реалізацію державної політики з візових і міграційних питань:

здійснює видачу українських віз, дипломатичних і службових паспортів, посвідчень особи на повернення в Україну, паспортів громадянина України для виїзду за кордон;

веде консульський облік громадян України, які постійно проживають або тимчасово перебувають за кордоном тощо.

Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики).

До 17 вересня 2019 року Мінсоцполітики здійснювало формування і реалізацію державної політики щодо:

регулювання ринку праці, процесів трудової міграції, визначення правових, економічних та організаційних засад зайнятості населення і його захисту від безробіття;

надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення, у тому числі малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, внутрішньо переміщеним особам;

протидії торгівлі людьми.

З 17 вересня 2019 року Мінсоцполітики – розробляє та вносить в установленому порядку пропозиції стосовно удосконалення державної політики щодо демографічного розвитку, в тому числі підвищення рівня народжуваності та розвитку сім'ї; поліпшення здоров'я населення, подолання негативних наслідків старіння населення, регулювання міграційних потоків та протидії торгівлі людьми, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну.

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства з вересня 2019 року здійснює формування та реалізацію державної політики у сфері праці, зайнятості населення, трудової міграції, трудових відносин, соціального діалогу.

Мінекономіки відповідно до покладених на нього завдань здійснює:

- державну політику у сфері праці, зайнятості населення, трудової міграції, трудових відносин, соціального діалогу;
- проведення аналізу економічної складової державної міграційної політики;
- розробляє та вносить в установленому порядку пропозиції щодо регулювання трудової міграції громадян України;
- виступає в установленому порядку замовником науково-дослідних робіт з визначення класифікації професій і методики розроблення професійних стандартів, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин.

Міністерство освіти і науки України (МОН) – визначає порядок набору іноземців та осіб без громадянства для навчання в Україні, здійснює контроль за його дотриманням українськими навчальними закладами незалежно від їх підпорядкування і форми власності, організовує ведення обліку таких осіб;

визначає пріоритетні та перспективні напрями освітніх послуг, що надаються українськими навчальними закладами іноземцям та особам без громадянства;

затверджує за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти та наукових ступенів і проводить процедуру їх визнання, крім випадків, передбачених Законом України "Про вищу освіту".

Державна служба зайнятості України – здійснює видачу роботодавцям дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства та ведення обліку дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства.

Діяльність Служби координується і спрямовується через Міністра соціальної політики.

Державна служба України з питань праці – здійснює державний нагляд та контроль за додержанням вимог законодавства про зайнятість населення, з питань використання праці іноземців та осіб без громадянства.

Діяльність Служби координується і спрямовується через Міністра соціальної політики.

Служба безпеки України (СБУ) – здійснює досудове розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон України, бере участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, приймає рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення строку тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну.

2.3. Функції місцевих органів влади у сфері міграції

З метою децентралізації повноважень та адміністративних послуг у сферах міграції, на виконання Закону України від 10.12.2015 № 888 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» повноваження ДМС у сфері реєстрації місця проживання та зняття з реєстрації місця проживання фізичних осіб делеговано органам реєстрації (виконавчий орган сільської, селищної або міської ради, сільський голова).

Як наслідок, з 04.04.2016 ДМС передано повноваження у сфері реєстрації місця проживання/місця перебування фізичних осіб від територіальних органів і підрозділів ДМС до виконавчих органів сільської, селищної або міської ради, сільських голів.

Крім того, відповідно до Закону України 14.07.2016 № 1474 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, спрямованих на лібералізацію Європейським Союзом візового режиму для України», який вступив в дію з 01.10.2016, Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП) наділені повноваженнями з прийняття заяв-анкет для внесення інформації до Реєстру та видачі паспортів громадянина

України у формі картки та паспортів громадянина України для виїзду за кордон.

3 січня 2016 року ДМС забезпечено оформлення та видачу громадянам України, які досягли 16-річного віку, паспортів громадянина України у формі картки, який містить безконтактний електронний носій інформації, а відповідно до Закону України від 14.07.2016 № 1474 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, спрямованих на лібералізацію Європейським Союзом візового режиму для України», з листопада 2016 року – дітям, які досягли 14-річного віку та іншим громадянам при втраті чи пошкодженні паспорта громадянина України у формі книжечки.

Станом на 01.01.2020 року за офіційною інформацією, наданою Мінекономрозвитку, в Україні функціонує 797 центрів надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП) та 51 їх територіальних підрозділів, а саме: місцевими державними адміністраціями створено 434 ЦНАП і 7 їх територіальних підрозділів та органами місцевого самоврядування створено 363 ЦНАП і 44 їх територіальних підрозділи, (у тому числі 209 ЦНАП утворено в об'єднаних територіальних громадах та 5 територіальних підрозділи). Крім того органами місцевого самоврядування створено 161 віддалене місце ЦНАП для роботи адміністраторів центрів та 8 мобільних центрів, у тому числі у об'єднаних територіальних громадах 139 віддалених робочих місць, а також 1 мобільний центр.

В більшості ЦНАП надаються послуги в межах повноважень місцевих рад та держадміністрацій.

До переліку послуг виконавчої влади, які можуть надаватися через ЦНАП, включено сотні різних послуг, зокрема:

1. оформлення паспорту та документу для виїзду за кордон;
2. видача різноманітних посвідчень, витягів, дозволів та довідок, зокрема архівних;
3. реєстрація місця проживання, суб'єктів господарювання і юридичних осіб;
4. вирішення питань щодо нерухомого майна та землеустрою: озеленення, операції із землею, будівництво, введення в експлуатацію, тощо;
5. розміщення та регулювання зовнішньої реклами, роботи закладів торгівлі;
6. екологічні дозволи та з підвищеної небезпечності;
7. санітарно-епідеміологічні експертизи;
8. матеріальна допомога та ін.

Перелік послуг постійно збільшується та залежить від чинного законодавства. В більшості ЦНАП діють веб-платформи де онлайн можна подати запити і простежити за розглядом власного подання.

III. МІГРАЦІЙНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

3.1. Внутрішня міграція

Внутрішня міграція характеризує рівень мобільності населення. Зміна місця проживання зазвичай не є спонтанною і залежить від багатьох чинників: економічних, географічних, кліматичних, культурних тощо.

За даними Державної служби статистики України у 2019 році обсяги міграційного приросту населення були найвищими за останні 4 роки (таблиця 15).

Табл. 15. Міграційний приріст (скорочення) населення України

осіб

№ з/п	Регіони	2019 рік	2018 рік	2017 рік	2016 рік
1	Усього по Україні	21 512	18 589	11 997	10 620
2	АР Крим
3	Вінницька	-2 724	-3 842	-4 625	-2 505
4	Волинська	-997	-687	-823	-1 255
5	Дніпропетровська	1 426	2 552	24 131	-2 346
6	Донецька	-7680	-10 280	-23 868	-3 601
7	Житомирська	-1 667	-1 431	-888	59
8	Закарпатська	-500	84	-97	-982
9	Запорізька	-2 155	-2 172	-2 714	1 689
10	Івано-Франківська	268	560	1 461	124
11	Київська	27 343	27 142	30 677	11 402
12	Кіровоградська	-3 345	-2 294	-1 657	24
13	Луганська	-4 940	-5 630	-19 147	-2 487
14	Львівська	1 099	1 886	2 666	4 982
15	Миколаївська	-2 113	-2 213	-1 890	-1 441
16	Одеська	9 075	7 696	4 725	3 380
17	Полтавська	411	76	-655	-159
18	Рівненська	-2 474	-2 198	-1 827	-253
19	Сумська	-2 250	-2 103	-731	1 152
20	Тернопільська	-326	35	-1 355	-1 537
21	Харківська	5 436	4 534	12 069	797
22	Херсонська	-2 074	-2 273	-2 747	-1 034
23	Хмельницька	-543	-666	-2 782	-1 906
24	Черкаська	-2 132	-2 468	-450	-2 073
25	Чернівецька	47	222	364	-486
26	Чернігівська	-1 996	-1 843	-2 051	-834
27	м. Київ	17 175	13 942	4 211	13 288
28	м. Севастополь

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції. Інформація сформована на основі наявних адміністративних даних щодо зміни реєстрації місця проживання.

² Дані попередні. Інформація щодо міграції, починаючи з квітня 2016 року, сформована на основі наявних адміністративних даних, які надійшли від окремих органів реєстрації

(виконавчих органів сільської, селищної або міської ради, сільських голів (у разі якщо відповідно до законодавства виконавчий орган сільської ради не утворено)).

Найбільш привабливими для внутрішньої міграції у 2016-2019 роках були місто Київ, Київська, Одеська, Харківська, Дніпропетровська та Львівські області. У всіх цих регіонах, за виключенням Дніпропетровської області, міграційний приріст був стабільно позитивним за усі останні 4 роки.

Натомість найменш привабливими для міграції були Донецька, Луганська, Запорізька, Кіровоградська, Рівненська, Вінницька, Херсонська, Черкаська та Чернігівська області.

Якісний аналіз складу населення України у 2016-2019 роках засвідчив, що внутрішня міграція населення України носить урбаністичний характер, тобто пов'язана із переміщенням населення з сільської місцевості до міської (таблиця 16).

Табл. 16. Чисельність наявного населення (за оцінкою) по регіонах України за типом поселень станом на 1 січня

тис. осіб

Регіони	2019 рік		2018 рік		2017 рік		2016 рік	
	міське	сільське	міське	міське	міське	міське	сільське	сільське
Україна	29 139,3	12 763,0	29 256,6	12 896,5	29 371	13 015,4	29 585,0	13 175,5
АР Крим								
Вінницька	799,3	746,0	801,6	758,6	806,3	769,5	813,4	788,8
Волинська	539,1	492,2	540,6	494,6	542,7	495,8	545,6	497,1
Дніпропетровська	2 668,7	507,9	2 690,5	515,9	2 707	524,2	2 722,1	532,8
Донецька	3754,3	377,4	3 783,3	382,5	3 813,3	387,2	3 870,1	395,0
Житомирська	716,4	491,7	721,3	498,8	726,7	504,6	733,6	513,9
Закарпатська	465,9	787,8	466,1	790,6	465,5	792,7	467,0	792,2
Запорізька	1 306,2	381,1	1 319,1	386,6	1 331,5	391,7	1 353,8	399,8
Івано – Франківська	606,7	761,3	606,9	766,3	606,2	771,3	604,5	777,8
Київська	1 105,3	675,6	1 097,2	670,6	1 089,2	665,1	1 078,0	654,2
Кіровоградська	591,9	341,1	597,9	347,5	603,0	353,2	611,6	361,5
Луганська	1 859,5	276,3	1 872,0	279,8	1 884,7	283,1	1 916,2	289,2
Львівська	1 534,0	978,0	1 536,7	984,3	1 542,1	987,5	1 544,9	989,3
Миколаївська	768,0	351,8	774,1	356,9	779,7	361,6	790,6	367,6

Одеська	1 597,0	780,1	1 595,4	784,8	1 594,9	788,2	1 597,4	792,9
Полтавська	867,2	519,7	873,2	527,3	878,9	534,9	891,7	574,2
Рівненська	548,0	604,8	549,6	607,7	550,9	609,7	553,0	608,8
Сумська	741,4	326,8	747,9	333,6	754,2	340,1	763,6	349,7
Тернопільська	473,7	564,9	473,7	572,2	472,7	579,6	475,2	590,5
Харківська	2 158,1	500,3	2 168,4	507,2	2 179,5	514,5	2 192,5	526,1
Херсонська	631,3	396,5	636,4	401,2	641,4	405,6	650,5	411,9
Хмельницька	720,7	533,9	722,0	542,7	723,0	551,4	729,8	564,6
Черкаська	678,6	513,4	684,0	522,3	690,1	530,3	706,2	536,8
Чернівецька	390,5	511,0	390,7	513,7	390,4	516,3	391,8	518,1
Чернігівська	649,0	342,2	655,6	350,1	662,4	357,7	675,3	369,7
м. Київ	2 967,3	x	2 950,8	x	2 934,5	x	2 906,6	x
Севастополь	-	-	-	-	-	-	-	-

Як видно з таблиці «сільськими» в Україні залишилися 5 регіонів - це Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області. У інших регіонах країни доля міського населення переважає сільське.

У 2019 році картина щодо урбанізації населення України була такою ж, як і у попередні 2 роки.

Таблиця 17. Структура наявного населення за типом поселень в Україні

тис. осіб

Населення	2016 рік		2017 рік		2018 рік		2019 рік	
	% до заг. чис-ті	% до заг. чис-ті	% до заг. чис-ті	% до заг. чис-ті	Сер. чис-ть	% до заг. чис-ті	Сер. чис-ть	% до заг. чис-ті
сільське	13 175,5	30,8	13 015,4	30,7	12 896,5	30,6	12 763,0	60,4
міське	29 585,0	69,2	29 371,0	69,3	29 256,7	69,4	29 139,3	69,5

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації постійного місця проживання.

На тлі світової картини, структура населення України (таблиця 17) така ж, як і у європейських країнах.

За даними ООН найбільш урбанізованими регіонами світу є Північна Америка (82% міського населення), Латинська Америка та Кариби (81%), а

також Європа (74%). Рівень урбанізації в Азії дещо нижчий і складає 50%. В Африці в містах проживає 43% населення континенту.

Таким чином, структура населення України відповідає загальним світовим тенденціям.

3.2. Внутрішньо переміщені особи

З метою забезпечення прав і свобод вимушених переселенців з тимчасово окупованих територій та районів проведення антитерористичної операції 20.10.2014 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», яким визначено повноваження ДМС з питань забезпечення прав і свобод таких осіб.

Зокрема, відповідно до вимог статті 6 та пункту 5 статті 11 цього Закону, з метою забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб на отримання чи поновлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, ДМС забезпечує документування таких осіб за місцем їх звернення.

Відповідно до п. 3.4 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 № 287, до актуальних загроз національній безпеці України віднесено активізацію міграційних процесів унаслідок бойових дій.

ДМС, у разі відсутності документів, що посвідчують особу та підтверджують її громадянство, здійснює ідентифікацію внутрішньо переміщеної особи; забезпечує оформлення, видачу, обмін, продовження строку дії документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, за місцем фактичного перебування внутрішньо переміщеної особи (п. 5 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»).

Станом на кінець 2019 року кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становить 1 мільйон 415 тисяч 635 осіб. Найбільше тимчасово переміщених осіб зареєстровано в Донецькій області – 498 тис. 775 осіб. У Луганській області офіційно проживає 275 тис. 947 переселенців.

У серпні держава виплатила переселенцям 242,6 млн грн матеріальної допомоги, зокрема на покриття витрат на проживання та оплату житлово-комунальних послуг. Це менше, ніж у серпні минулого року, коли було виділено 250,2 млн гривень.

Починаючи з 2014 року по 2019 рік територіальними органами і підрозділами ДМС надано 1,4 млн адміністративних послуг внутрішньо переміщеним особам, у т.ч. 1,1 млн або 80,4% – громадянам з районів проведення ООС (АТО) та 253,1 тис. або 19,4% – з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя (оформлення паспорта громадянина України,

вклеювання до паспорта фотокарток при досягненні 25- і 45- річного віку, оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон).

За регіонами розселення внутрішньо переміщених осіб найчастіше за отриманням адміністративних послуг ДМС у 2016-2019 роках зверталися:

громадяни з районів проведення ООС (АТО) - в Донецькій (418,8 тис. або **40,4%**), Луганській (129,0 тис. або **12,6%**), Харківській (83,9 тис. або **9,9%**), Дніпропетровській (43,0 тис. або **5,3%**), Запорізькій (27,8 тис. або **3,1%**), Одеській (27,3 тис. або **2%**), Херсонській (12,0 тис. або **1,4%**) областях та м. Києві 151,2 тис. або **15,4%**), інші – **7,1%**;

громадяни з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя - в Херсонській (133,3 тис. або **52,2%**), Дніпропетровській (11,8 тис. або **6,3%**), Запорізькій (7,0 тис. або **3,1%**), Одеській (10,8 тис. або **6,1%**), Харківській (5,6 тис. або **2,6%**), Миколаївській (4,19 тис. або **2%**), Львівській (3,3 тис. або **1,6%**) областях та м. Києві (45,1 тис. або **20,4%**), інші – **5,8%**.

У 2019 році територіальними органами і підрозділами ДМС внутрішньо переміщеним особам надано 273,5 тис. адміністративних послуг (2018 р. – 254,5 тис., **більше на 14%**), у т.ч. 218,8 тис. **або 78,6%** – громадянам з районів проведення ООС (АТО) (2018 р. – 200,1 тис., **більше на 11%**) та 54,4 тис. **або 21,4%** – з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя (2017 р. – 43,0 тис., **більше на 26,2%**).

За регіонами розселення внутрішньо переміщених осіб найчастіше за отриманням адміністративних послуг ДМС у звітному періоді зверталися:

громадяни з районів проведення ООС (АТО) - в Донецькій (111,2 тис. **або 47%**), Луганській (33,4 тис. **або 14,2%**), Харківській (8,4 тис. **або 6,3%**), Дніпропетровській (2,4 тис. **або 2,6%**), Запорізькій (4,5 тис. **або 2,5%**), Одеській (12,1 тис. **або 2,3%**), Херсонській (1,6 тис. **або 1,1%**) областях та м. Києві (33,9 тис. **або 12,8%**), інші – **6,4%**;

громадяни з Автономної Республіки Крим та м. Севастополя - в Херсонській (36,5 тис. **або 63%**), Одеській (5,0 тис. **або 3,1%**), Дніпропетровській (0,40 **або 2,4%**), Запорізькій (1,3 тис. **або 2,4%**), Харківській (0,76 **або 1,8%**), Миколаївській (0,49 **або 1,8%**) областях та м. Києві (7,2 тис. **або 14,9%**), інші – **6,8%**.

Особи, що перемістилися за межі тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції, звернулися до територіальних органів чи підрозділів ДМС та отримали наступні адміністративні послуги (таблиця 18).

Таблиця 18. Кількість окремих адміністративних послуг, наданих територіальними органами ДМС внутрішньо переміщеним особам

Адміністративна послуга ДМС	Особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України АР Крим та м. Севастополя				Особам, які переміщуються з районів проведення ООС (АТО)			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Реєстрація місця проживання	859	-	-	-	18 499	-	-	-
Реєстрація місця перебування	98	-	-	-	26 344	-	-	-
Оформлення паспорта громадянина України (у формі книжечки)	3 690	232	-	-	39 875	9 659	-	-
Оформлення паспорта громадянина у формі картки (ID)	722	4 019	8 689	18 418	4 878	25 524	48 252	51 672
Уклеювання до паспорта фотокартки при досягненні 25- і 45- річного віку	8 610	7 346	4 573	2 458	62 307	36 599	37 334	38 406
Оформлення тимчасового посвідчення, що підтверджує особу громадянина України	153	26	166	6	2 101	1 777	14 480	19 572
Оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон	17 670	31 443	40 973	33 643	47 268	106 685	154 426	109 172
Оформлення проїзного документу дитини	35	-	-	-	236	-	-	-
Усього	31 837	43 066	54 401	54 525	201 508	180 944	254 492	218 822

Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» Державна служба зайнятості здійснює заходи щодо сприяння в пошуку роботи всім громадянам, які звертаються за допомогою у працевлаштуванні, незалежно від їх місця проживання чи перебування.

Протягом 2019 року послуги державної служби зайнятості отримували 13,9 тис. внутрішньо переміщених осіб, які отримали довідку відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб», з них 10,3 тис. осіб мали статус безробітного.

Державна служба зайнятості сприяла працевлаштуванню 4,4 тис. внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

За направленням державної служби зайнятості професійне навчання проходили 1,4 тис. безробітних з числа ВПО. У громадських та інших роботах тимчасового характеру взяли участь 1,0 тис. осіб.

Станом на 1 січня 2020 року статус безробітного мали 2,9 тис. ВПО, з них 2,2 тис. осіб отримували допомогу по безробіттю (середній розмір якої становив 4 192 грн.), (таблиця 19).

Табл. 19. Інформація про надання послуг державною службою зайнятості внутрішньо переміщеним особам

	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2019 до 2018, %
Отримували послуги	24,3	17,4	15,8	13,9	87,9
Працевлаштовані	6,8	5,9	5,6	4,4	78,5
Проходили професійне навчання	2,3	2,1	1,9	1,4	73,6
Брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру	2,7	1,8	1,4	1,0	71,4

тис. осіб

Станом на:

	1 січня 2017 р.	1 січня 2018 р.	1 січня 2019 р.	1 січня 2020 р.	%
Мали статус безробітного	4,1	3,9	3,2	2,9	90,6
у т. ч. отримували допомогу по безробіттю	2,8	2,9	2,3	2,2	95,69

3.3. Поїздки громадян України за кордон

У 2019 році у щорічному Індексі громадянств світу Україна поліпшила свій результат на 5 позицій у порівнянні з попереднім роком та посіла 75-е місце з найбільш вражаючих результатів зростання цінності громадянства в світі.

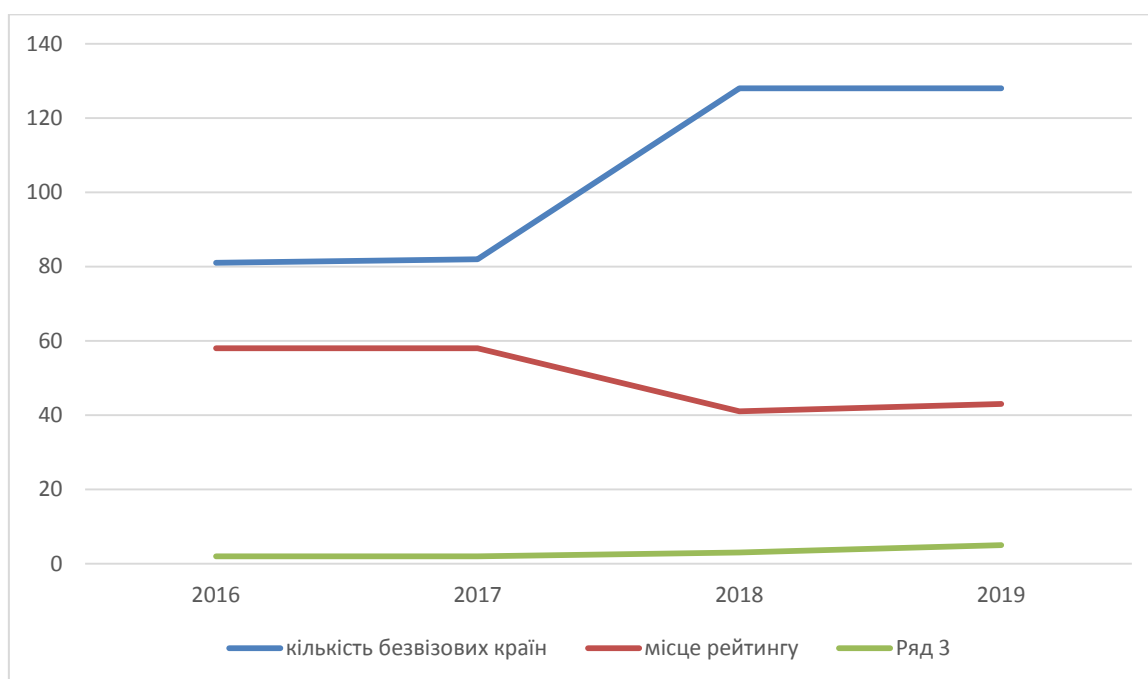
Україна покращила позиції в Індексі громадянств світу. Так, серед 135 країн в Індексі громадянств світу QNI Україна 2019-го року зайняла 75 місце з оцінкою 38,2%. Тепер вона знаходиться між Республікою Нікарагуа, яка посідає – 74-те місце та Туреччиною – 76-те місце, на першому щаблі Франція з оцінкою 83,5%. Далі з однаковими показниками у 82,8% — Німеччина та Нідерланди. Аутсайдери рейтингу - Афганістан (15,4%) та Сомалі (13,8%).

Отже, з 2016 року Україна додала 30 позицій в Індексі громадянств, що стало одним із найбільших стрибків за його історію.

Основна причина такого прогресу – це отримання безвізового доступу до країн Шенгенської зони в 2017 році.

Індекс QNI (Quality of Nationality Index) аналізує масив статистичних даних для надання об'єктивної картини про можливості та обмеження кожного громадянства. Індекс розглядає як внутрішні чинники (масштаб економіки, розвиток людського потенціалу, громадський порядок і стабільність), так і зовнішні (безвізовий доступ для тимчасових поїздок і можливість безвізового проживання і роботи в інших країнах), що впливають на якісні показники того чи іншого громадянства.

Діаграма 2. Globalpassportindexfor Ukraine 2016-2019

За підсумками 2019 року Україна розмістилася на 43-му місці серед 200 країн у рейтингу паспортів світу. Рік тому вона займала 41-сходинку у рейтингу.

За рік Україна отримала безвіз із Бахрейном і Саудівською Аравією, але одночасно втратила з Беніном і Джібуті. Загальна кількість країн, які безвізово (або з візою по прибуттю) можуть відвідувати громадяни України, залишилася 128.

Перше місце у рейтингу незмінно займає Японія — її громадяни можуть відвідувати без віз 191 країну. До лідерів рейтингу також потрапили Сінгапур, Південна Корея та Німеччиною.

Як відзначають в Henley & Partners, зміни в перших рядках індексу викликані в основному пом'якшенням візової політики Пакистану. У надії залучити туристів і стимулювати економіку Пакистан тепер пропонує візу після прибуття для громадян 50 країн світу, включаючи Фінляндію, Швейцарію,

Іспанію, Мальту. Проте це спрощення не поширюється ні на США, ні на Великобританію. Обидві країни знаходяться на 6-му місці (183 країн) – це найнижча позиція, яку вони займали з 2010 року.

Таким чином, на кінець 2019 року громадяни України мали право на безвізовий порядок в'їзду до таких країн світу:

1) на підставі паспорта громадянина України для виїзду за кордон:

Австрія, Азербайджанська Республіка, Республіка Албанія, Антигуа і Барбуда, Андорра, Аргентинська Республіка, Барбадос, Бельгія, Республіка Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Федеративна Республіка Бразилія, Бруней Даруссалам, Вануату, Ватикан, Республіка Вірменія, Гаїті, Гватемала, Гондурас, Гонконг (Китай), Греція, Грузія, Данія, Домініка (Співдружність), Домініканська Республіка, Еквадор, Естонія, Держава Ізраїль, Індонезія, Ісландія, Іспанія, Італія, Республіка Казахстан, Катар, Киргизька Республіка, Кіпр, Коста-Ріка, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Маврикій, Республіка Північна Македонія, Малайзія, Мальта, Мікронезія, Монголія, Республіка Молдова, Монако, Намібія, Республіка Нікарагуа, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Палестина, Республіка Панама, Республіка Парагвай, Перу, Польща, Португалія, ОАЕ, Російська Федерація, Румунія, Республіка Ель-Сальвадор, Сан-Марино, Свазіленд, Сенегал, Сент-Вінсент і Гренадини, Сент-Кітс і Невіс, Республіка Сербія, Словаччина, Словенія, Республіка Таджикистан, Турецька Республіка, Республіка Узбекистан, Угорщина, Фіджі, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Республіка Чорногорія, Республіка Чилі, Швейцарія, Швеція, Ямайка;

2) на підставі дипломатичного паспорта:

Австрія, Республіка Албанія, Антигуа і Барбуда, Андорра, Аргентинська Республіка, Барбадос, Бельгія, Республіка Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Федеративна Республіка Бразилія, Бруней Даруссалам, Вануату, Ватикан, Венесуела, В'єтнам, Республіка Вірменія, Гаїті, Гватемала, Гондурас, Греція, Грузія, Данія, Домініка (Співдружність), Домініканська Республіка, Еквадор, Естонія, Єгипет, Держава Ізраїль, Індія, Іран, Ісландія, Іспанія, Італія, Республіка Казахстан, Катар, Киргизька Республіка, Кіпр, Китайська Народна Республіка, Китай (САР Гонконг), Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Кувейт, Лаос, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Маврикій, Республіка Північна Македонія, Малайзія, Мальта, Марокко, Мексика, Мікронезія, Монголія, Республіка Молдова, Монако, Намібія, Нідерланди, Республіка Нікарагуа, Німеччина, Норвегія, ОАЕ, Палестина, Республіка Панама, Республіка Парагвай, Перу, Польща, Португалія, Російська Федерація, Румунія, Республіка Ель-Сальвадор, Сан-Марино, Свазіленд, Сент-Вінсент і Гренадини, Сент-Кітс і Невіс, Республіка Сербія, Сінгапур, Словаччина, Словенія, Республіка Таджикистан, Таїланд, Туніс, Турецька Республіка, Туркменістан, Республіка Узбекистан, Угорщина, Уругвай, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Республіка Чорногорія, Республіка Чилі, Швейцарія, Швеція, Ямайка, Японія;

3) на підставі службового паспорта:

Австрія, Республіка Албанія, Антигуа і Барбуда, Андорра, Аргентинська Республіка, Барбадос, Бельгія, Республіка Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Федеративна Республіка Бразилія, Бруней Даруссалам, Вануату, Ватикан, Венесуела, В'єтнам, Республіка Вірменія, Гаїті, Гватемала, Гондурас, Греція, Грузія, Данія, Домініка (Співдружність), Домініканська Республіка, Еквадор, Естонія, Єгипет, Держава Ізраїль, Іран, Ісландія, Іспанія, Італія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Кіпр, Китайська Народна Республіка, Китай (САР Гонконг), Колумбія, Коста-Ріка, Куба, Кувейт, Лаос, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Маврикій, Республіка Північна Македонія, Малайзія, Мальта, Марокко, Мікронезія, Монголія, Республіка Молдова, Монако, Намібія, Нідерланди, Республіка Нікарагуа, Німеччина, Норвегія, ОАЕ, Палестина, Республіка Панама, Республіка Парагвай, Перу, Польща, Португалія, Російська Федерація, Румунія, Республіка Ель-Сальвадор, Сан-Марино, Свазіленд, Сент-Вінсент і Гренадини, Сент-Кітс і Невіс, Республіка Сербія, Сінгапур, Словаччина, Словенія, Республіка Таджикистан, Таїланд, Туніс, Турецька Республіка, Туркменістан, Республіка Узбекистан, Угорщина, Уругвай, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Республіка Чорногорія, Республіка Чилі, Швейцарія, Швеція, Ямайка;

Спрощений порядок в'їзду на територію іноземної держави на підставі паспорту громадянина України для виїзду за кордон (віза по прибутті, е-візи) запровадили 59 країн: Австралія, Багамські острови, Бангладеш, Бахрейн, Беліз, Бенін, Болівія, Габон, Гана, Гвінея-Бісау, Гренада, Джибуті, Ефіопія, Єгипет, Замбія, Зімбабве, Індія, Іран, Ірландія, Йорданія, Кабо-Верде, Камбоджа, Катар, Кенія, Китай, САР Аоминь (Макао) Китай (КНР), Коморські острови, Кот-д'Івуар, Демократична Республіка Конго, Кувейт, Лаос, Лесото, Ліван, Мавританія, Мадагаскар, Мальдівські острови, Маршалові острови, Мексика, Мозамбік, М'янма, Непал, Нігерія, Нова Зеландія, Оман, Палау, Руанда, Самоа, Сан-Томе і Принсіпі, Сент-Люсія, Сейшельські острови, Сінгапур, Соломонові острови, Таїланд, Тимор-Лешті, Того, Тонга, Тувалу, Уганда, Шрі-Ланка.

Згідно наведеного аналізу поїздок за кордон (таблиця 20), найбільше громадяни України виїждять за кордон з приватною метою. Питома вага кількості таких поїздок у загальній кількості поїздок за кордон становить не менш як 97%.

Табл. 20. Аналіз кількості виїздів громадян України за кордон

Рік	Мета поїздки						Всього
		службова	організована	приватна	обслуг. персонал	військ. служба	
2016	кількість	156 157	224 646	24 287 430	557 920	230	25 226 383
	частка, %	0,62	0,89	96,28	2,21	0,00	100,00
2017	кількість	97 271	120 887	26 219 255	629 548	114	27 067 075
	частка, %	0,36	0,45	96,87	2,33	0,00	100,00
2018	кількість	97 010	224 420	27 489 462	165 789	0	27 976 681
	частка, %	0,35	0,80	98,26	0,59	0,00	100,00
2019	кількість	106 111	105 975	28 666 672	465 577	47	29 344 382
	частка, %	0,36%	0,36	97,69	1,59	0,00	100,00
Всього		456 549	675 928	106 662 819	1 818 834	391	109 623 521

Загальна кількість виїздів громадян України за кордон у 2019 році зберегла тенденції попередніх років і зросла порівняно з 2016 роком.

Аналіз країн відвідування громадянами України, кількість поїздок до яких знаходиться у межах 100 тис. на рік (таблиця 21), засвідчив про зменшення кількості громадян України, які виїжджали до РФ, Білорусії, Молдови. Натомість зросла кількість громадян України, які виїжджали до Польщі, Угорщини, Туреччини, Румунії, Словаччини, ОАЕ, Ізраїлю, Італії. Подолали у цьому році стотисячний поріг Грузія, Австрія, Франція та Нідерланди.

Таблиця 21. Статистичні дані про виїзд громадян України за кордон за 2016-2019 роки

Код країни	Назва країни	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Всього
40	Австрія	107 825	115 790	147 701	278 687	650 003
31	Азербайджан	27 346	27 386	27 287	26 345	108 364
8	Албанія	3 549	5 405	7 349	7 667	23 970
12	Алжир	117	328	272	253	970
660	Ангілья	10	19	21	0	50
28	Антигуа і Барбуда	1	0	0	0	1
32	Аргентина	19	0	0	0	19
4	Афганістан	0	18	2	12	32
50	Бангладеш	134	68	8	36	246
84	Беліз	10	10	8	37	65
56	Бельгія	17 775	21 031	29 304	44 240	112 350
112	Білорусь	1 191 929	1 254 015	1 429 594	1 253 767	5 129 305
100	Болгарія	57 286	61 745	81 569	105 286	305 886
68	Болівія	27	0	0	0	27
70	Боснія і Герцеговина	35	0	0	5	40
76	Бразилія	7	7	0	3	17

704	В'єтнам	0	0	90	1	91
826	Великобританія	64 618	64 053	71 575	92 416	292 662
51	Вірменія	22 622	15 469	18 630	27 882	84 603
320	Гватемала	0	0	77	0	77
300	Греція	98 410	106 633	136 391	199 762	541 196
268	Грузія	109 024	117 793	125 923	154 751	507 491
208	Данія	124	6 386	38 559	71 422	116 491
180	Демократична Республіка Конго	23	0	0	920	943
262	Джибуті	38	5	0	0	43
214	Домініканська Республіка	530	0	338	0	868
218	Еквадор	0	0	0	0	0
232	Еритрея	12	0	0	0	12
233	Естонія	11 758	14 569	25 358	50 834	102 519
230	Ефіопія	0	0	146	0	146
818	Єгипет	420 335	735 094	1 133 056	1 540 969	3 829 454
887	Ємен	0	11	9	35	55
400	Йорданія	9 855	8 517	8 397	6 972	33 741
376	Ізраїль	147 213	155 866	156 521	151 786	611 386
356	Індія	339	637	4 947	8 370	14 293
360	Індонезія	104	30	29	44	207
368	Ірак	20	20	710	662	1 412
364	Іран	6 862	6 337	5 715	4 378	23 292
372	Ірландія	123	31	38	4 470	4 662
352	Ісландія	2	350	3	391	746
724	Іспанія	91 059	113 590	165 999	267 754	638 402
380	Італія	125 992	175 686	311 165	392 934	1 005 777
398	Казахстан	36 253	39 147	41 030	31 787	148 217
116	Камбоджа	26	0	0	0	26
120	Камерун	0	0	0	0	0
124	Канада	21	7	5 488	9 904	15 420
634	Катар	0	14 263	45 207	61 830	121 300
404	Кенія	71	67	0	28	166
417	Киргизстан	158	7	1	3	169
156	Китай	20 866	23 323	23 857	43 304	111 350
196	Кіпр	80 331	58 526	83 687	96 548	319 092
296	Кірібаті	18	0	0	0	18
410	Корея Південна	3	53	40	35	131
428	Латвія	39 368	54 926	78 791	102 063	275 148
440	Литва	57 911	54 899	64 094	83 354	260 258
430	Ліберія	198	0	0	0	198
422	Ліван	5 742	5 825	5 541	4 754	21 862
434	Лівія	271	64	89	112	536
442	Люксембург	35	28	4	166	233
478	Мавританія	0	2	1	56	59
807	Македонія	57	29	655	95	836

458	Малайзія	1	0	0	0	1
466	Малі	0	7	0	0	7
462	Мальдіви	0	0	8	0	8
470	Мальта	1 067	805	2 564	8 908	13 344
504	Марокко	206	265	580	278	1 329
484	Мексика	7	26	47	8	88
508	Мозамбік	21	0	0	0	21
498	Молдова	1 692 458	1 702 423	1 667 981	1 484 916	6 547 778
496	Монголія	10	0	0	0	10
104	М'янма (Бірма)	0	0	0	5	5
516	Намібія	2	0	0	0	2
524	Непал	0	36	0	0	36
566	Нігерія	0	32	0	110	142
528	Нідерланди	101 342	114 650	80 104	70 546	366 642
276	Німеччина	299 063	346 157	534 323	702 485	1 882 028
578	Норвегія	97	7	2	1 255	1 361
784	ОАЕ	158 357	166 812	184 578	221 057	730 804
512	Оман	5	4	3	0	12
586	Пакистан	0	28	14	2	44
275	Палестина	1	1	1	1	4
591	Панама	11	0	0	4	15
710	ПАР	5	15	38	1	58
600	Парагвай	0	0	0	0	0
604	Перу	0	0	2	0	2
612	Піткери	0	7	0	0	7
616	Польща	10 133 129	10 410 307	10 005 783	9 885 607	40 434 826
620	Португалія	660	992	8 675	282 962	293 289
178	Республіка Конго	13	0	0	0	13
643	Росія	4 106 363	4 450 684	4 192 339	3 945 290	16 694 676
642	Румунія	916 667	1 052 276	1 242 097	1 207 863	4 418 903
682	Саудівська Аравія	113	80	152	303	648
686	Сенегал	0	21	0	36	57
688	Сербія	7 179	2 094	2 304	4 914	16 491
760	Сирія	80	16	1	61	158
702	Сінгапур	0	14	19	19	52
703	Словаччина	886 126	854 660	917 728	1 043 260	3 701 774
705	Словенія	192	4 887	3 472	14	8 565
706	Сомалі	20	0	0	0	20
729	Судан	18	21	0	0	39
840	США	36 134	32 723	33 113	31 706	133 676
762	Таджикистан	245	10	9	0	264
158	Тайвань	1	0	4	0	5
764	Таїланд	18 026	17 783	19 191	29 789	84 789
834	Танзанія	379	406	0	30	815
788	Туніс	6 077	19 981	14 947	29 365	70 370
792	Туреччина	949 919	1 209 478	1 214 772	1 469 957	4 844 126
795	Туркменістан	131	129	236	1	497

800	Уганда	0	0	28	22	50
348	Угорщина	2 896 926	3 118 785	3 219 306	3 369 867	12 604 884
860	Узбекистан	624	61	34	17	736
608	Філіппіни	161	65	25	372	623
246	Фінляндія	15 108	14 146	15 387	16 588	61 229
250	Франція	102 821	106 906	116 976	132 400	459 103
191	Хорватія	5 770	5 610	6 465	10 173	28 018
203	Чехія	45 013	73 638	88 554	122 168	329 373
152	Чилі	0	0	43	1	44
499	Чорногорія	34 851	40 445	35 512	35 666	146 474
756	Швейцарія	34 738	36 596	45 938	52 348	169 620
752	Швеція	17 583	24 215	31 145	50 878	153 821
144	Шрі-Ланка	2 196	9 706	16 905	5 973	34 780
392	Японія	5	0	0	26	31
Всього		25 226 383	27 076 075	27 976 681	29 344 382	109 623 521

Найбільш відвідуваними країнами світу для громадян України були Польща (40 434 826), Росія (16 694 676), Угорщина (12 604 884), Молдова (6 547 778), Білорусь (5 129 305), Туреччина (4 844 126), Румунія (4 418 903), Словаччина (3 608 774) та Єгипет (3 809 454).

Одним з джерел інформації про реальну кількість громадян України, що перебувають за кордоном, є механізм консульського обліку, який здійснюється українськими дипломатичними та консульськими установами за кордоном.

Міністерство закордонних справ України надає наступні статистичні відомості щодо громадян України за кордоном (таблиця 22).

Таблиця 22. Інформація щодо статусу перебування громадян України за кордоном*

Статус громадян України, які перебувають за кордоном	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Легальний	5,2 млн осіб	5,2 млн осіб	4,1 млн осіб	5,9 млн осіб
Нелегальний	1,6 млн осіб	1,6 млн осіб	2 млн осіб	642,2 тис. осіб

Кількість громадян України, які перебуваючи за кордоном стають на консульський облік, з кожним роком зменшується, незважаючи на збільшення кількості громадян, які знаходяться за закордоном.

Так, у 2016 році на консульському обліку в закордонних дипломатичних установах України перебувало 475 220 громадян України, у 2017 році – 445 363, у 2018 році – 438 430 та у 2019 – 466 121.

Таблиця 23. Інформація щодо кількості громадян України, які перебували на консульському обліку в закордонних дипломатичних установах

Місце розташування країни	Кількість громадян України, які станом на останній календарний день року перебували на консульському (постійному та тимчасовому) обліку в закордонних дипломатичних установах України			
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Австралія	1616	1745	1580	1635
Австрія	1819	1864	2067	1704
Азербайджан	109	115	150	245
Алжир	344	184	226	158
Ангола	60	25	22	12
Аргентина	1174	920	1144	1174
Бельгія	1870	1903	2005	2018
Білорусь	12136	14003	14884	7872
Болгарія	4135	3141	2982	5256
Бразилія	152	94	127	65
В'єтнам	150	0	179	131
Вірменія	497	474	804	406
Греція	7438	3111	2255	2003
Грузія	342	383	414	694
Данія	2292	2697	3098	3408
Естонія	4388	4499	4679	4774
Ефіопія	19	23	19	17
Єгипет	85	96	100	112
Йорданія	680	765	869	682
Ізраїль	24265	14170	14074	13519
Індія	137	146	172	204
Індонезія	6	6	4	4
Ірак	18	18	18	19
Іран	344	375	499	324
Ірландія	244	254	268	169
Іспанія	13517	12226	10874	4567
Італія	14450	11893	12558	2600
Казахстан	1367	1420	1175	1171
Канада	4699	4587	5103	923
Катар	78	82	120	79
Кенія	85	93	101	93
Киргизстан	116	104	205	134
Китай	819	501	109	133
Кіпр	132	143	311	498
Корея (РК)	230	234	196	233
Куба	356	364	387	369

Кувейт	179	222	223	172
Латвія	1938	2204	2218	2241
Литва	2754	3303	3173	3350
Ліван	3397	3486	2003	1014
Північна Македонія	60	58	79	74
Малайзія	82	82	94	98
Марокко	573	662	798	667
Мексика	243	262	288	283
Молдова	90463	80023	77028	47162
Нігерія	136	136	137	101
Нідерланди	948	1020	1267	1869
Німеччина	104630	105245	102481	17968
Норвегія	293	295	337	341
ОАЕ	338	359	704	329
Пакистан	26	31	35	39
Перу	235	212	227	210
ПАР	136	155	151	167
Польща	13645	20759	31553	20996
Португалія	2543	2216	1623	1464
Росія	47531	34297	29148	11540
Румунія	244	246	259	327
Саудівська Аравія	30	51	38	87
Сенегал	31	34	34	33
Сербія	276	284	381	306
Сирія	-	-	-	-
Сінгапур	303	358	361	254
Словацьчина	2690	2738	3276	5048
Словенія	452	516	607	651
Сполучене Королівство	1117	1062	1260	-
США	59831	57515	54999	7947
Таджикистан	22	22	25	19
Таїланд	22	15	24	47
Туніс	428	433	451	287
Туреччина	301	210	1080	138
Туркменістан	352	142	184	126
Угорщина	5467	5707	6125	2366
Узбекистан	1140	1148	1187	1178
Фінляндія	1365	1771	2011	2048
Франція	3112	3285	2002	1785

Хорватія	214	206	222	201
Чехія	25027	29783	24571	22461
Чорногорія	103	116	139	273
Швейцарія	1227	837	883	756
Швеція	791	828	640	720
Японія	356	371	426	900

Підсумовуючи наведене, можна зробити висновок, що громадяни України останнім часом для виїзду за кордон все більше орієнтуються на країни ЄС. Натомість відвідування країн СНД поступово втрачає актуальність як для звичайних поїздок, так і для працевлаштування.

3.4. Еміграція

ДМС у 2019 році оформлено громадянам України 11 311 дозволів на виїзд за кордон на постійне місце проживання, із них дорослим (за винятком пенсіонерів) – 6 887 дозволів, дітям – 2 769 дозволів та пенсіонерам – 1 655 дозволів. У 2019 році повернулось в Україну 2 176 громадян, із них дорослих (за винятком пенсіонерів) – 1 514, дітей – 123 та пенсіонерів – 539 (таблиця 24).

Найбільше дозволів на постійне місце проживання у 2019 році громадяни України оформляли для виїзду в США – 5 842, Німеччину - 1 052, Російську Федерацію - 885, Литву – 837, Білорусь – 336, Польщу – 368, Чехію – 389 та Угорщину – 457 дозволів.

Найбільше громадян України повернулося з США – 400, Росії – 364, Ізраїлю – 350, Німеччини – 146, Молдови – 175 та Білорусі – 80 осіб. Тобто напрямки повернення громадян України назад до України в 2019 році залишились такими ж, як і були у 2018 році.

Згідно Указів Президента України у 2019 році громадянство України припинено для 24 осіб (дорослі).

Таблиця 24. Інформація про видачу документів на виїзд громадян України за кордон на постійне місце проживання та повернення в Україну у 2019 році

(осіб)

Назва країни	Оформлено документів для виїзду громадян України за кордон на постійне проживання			Повернулось в Україну		
	Дорослі (за винятком пенсіонерів)	Діти	Пенсіонери	Дорослі (за винятком пенсіонерів)	Діти	Пенсіонери
ВСЬОГО	6887	2769	1655	1514	123	359
Австралія	7	4	1	0	0	0
Австрія	74	17	2	7	0	0

Азербайджан	6	1	1	2	0	1
Андорра	1	0	0	0	0	0
Аргентина	0	5	0	0	3	0
Бельгія	6	1	0	0	0	0
Білорусь	169	52	115	70	3	8
Болгарія	15	2	0	5	0	1
Боснія і Герцеговина	0	0	0	0	0	0
Велика Британія	8	1	0	3	0	0
В'єтнам	0	0	0	0	0	0
Вірменія	1	0	0	1	0	0
Греція	1	0	2	5	0	0
Грузія	3	0	1	3	0	0
Естонія	24	3	3	1	0	0
Зімбабве	0	0	0	0	0	0
Ізраїль	36	7	11	270	22	58
Індія	0	0	0	0	0	1
Ірландія	2	0	0	0	0	0
Ісландія	1	0	0	1	0	0
Іспанія	68	3	5	55	0	7
Італія	54	43	1	25	0	2
Йорданія	0	0	0	0	0	0
Казахстан	113	14	31	55	4	8
Канада	4	14	2	21	0	4
Киргизстан	0	0	0	0	0	0
Кіпр	15	0	2	0	0	0
Північна Македонія	-	-	-	-	-	-
Коста-Рика	0	0	0	0	0	0
Латвія	29	1	0	3	0	2
Лесото	3	0	0	0	0	0
Литва	812	14	11	27	2	2
Ліберія	0	0	0	0	0	0
Ліван	0	0	0	1	0	0
Ліхтенштейн	2	0	0	0	0	0
Люксембург	0	0	0	0	0	0
Марокко	0	0	0	0	0	0
Мексика	0	1	0	0	0	0

Молдова	135	43	27	158	5	12
Нігерія	0	0	0	0	0	0
Нідерланди	21	5	0	2	0	0
Німеччина	818	180	54	108	8	30
Норвегія	3	1	0	1	0	0
Об'єднані Арабські Емірати	1	0	0	2	0	0
Палау	0	0	0	1	0	0
Перу	0	6	0	0	0	0
Піткern	2	0	0	0	0	0
Польща	346	16	6	61	2	1
Португалія	8	0	2	8	0	4
Реюньон	0	0	0	0	0	0
Російська Федерація	260	45	580	272	14	78
Руанда	0	0	0	5	0	0
Румунія	7	1	2	3	0	0
Сан-Маріно	0	0	0	0	0	0
Сербія	0	0	0	2	0	0
Словаччина	137	6	2	6	1	1
Словенія	4	2	0	1	0	0
Суринам	1	0	0	0	0	0
США	3179	2243	420	270	57	73
Туреччина	4	4	0	1	0	0
Туркменістан	0	0	0	0	0	0
Угорщина	96	4	357	7	0	57
Узбекистан	2	1	5	6	0	1
Уругвай	1	1	0	0	0	0
Фінляндія	1	0	1	2	0	0
Франція	13	5	0	1	0	0
Хорватія	0	0	0	0	0	0
Чехія	366	12	11	36	2	6
Чилі	0	0	0	0	0	0
Чорногорія	1	0	0	0	0	0
Швейцарія	8	3	0	0	0	0
Швеція	5	4	0	0	0	0

Слід зауважити, що значна кількість випадків виїзду громадян України на постійне місце проживання здійснюється без офіційних звернень до органів

влади. Тож на громадян України, які постійно проживають за кордоном і набули іноземне громадянство без проходження відповідних процедур всередині України, чекає свого роду сюрприз, суть якого полягає у тому, що у відношенні з державою Україна вони все ще вважаються її громадянами, а тому мають не лише права, а й обов'язки, які необхідно виконувати.

3.5. Іноземці та особи без громадянства

Станом на 31.12.2019, за інформацією МЗС, громадяни іноземних країн мали такий порядок в'їзду в Україну:

Таблиця 25. Перелік країн світу, громадяни яких станом на 31.12.2019 мали право безвізового порядку в'їзду в Україну

№ з/п	Країна	Застосування безвізового порядку в'їзду в Україну (за типами проїзних документів)		
		пред'явники звичайного паспорта	пред'явники дипломатичного паспорта	пред'явники службового/ офіційного/ спеціального/ консульського паспорта
1	Австрія	+	+	+
2	Азербайджан	+	+	+
3	Албанія	+	+	+
4	Андорра	+	+	+
5	Антигуа і Барбуда	+	+	+ (офіційний паспорт)
6	Аргентина	+	+	+ (офіційний паспорт)
7	Бельгія	+	+	+
8	Білорусь	+	+	+
9	Болгарія	+	+	+
10	Боснія та Герцеговина	+	+	+
11	Бразилія	+	+	+
12	Бруней Даруссалам	+	+	+ (офіційний паспорт)
13	Ватикан	+	+	+
14	Венесуела	-	+	+
15	В'єтнам	-	+	+
16	Вірменія	+	+	+
17	Гонконг (САР), КНР	+	-	-
18	Греція	+	+	+
19	Грузія	+	+	+
20	Данія	+	+	+
	Домініка	+	+	+ (службовий паспорт)
21	Домінікана	-	+	+ (службовий паспорт)
22	Естонія	+	+	+
23	Єгипет	-	+	+

				(спеціальний паспорт)
24	Ізраїль	+	+	+ (службовий паспорт)
25	Індія	-	+	-
26	Іран	-	+	+ (службовий паспорт)
27	Ірландія	+	+	+
28	Ісландія	+	+	+
29	Іспанія	+	+	+
30	Італія	+	+	+
31	Казахстан	+	+	+
32	Канада	+	+	+
33	Катар	-	+	+ (спеціальний паспорт)
34	Киргизія	+	+	+
35	Китай (КНР)	-	+	+ (службовий паспорт)
36	Кіпр	+	+	+
37	Колумбія	-	+	+ (офіційний паспорт)
38	Південна Корея	+	+	+ (офіційний паспорт)
39	Куба	-	+	+
40	Кувейт	-	+	+ (спеціальний паспорт)
41	Лаос	-	+	+ (офіційний паспорт)
42	Латвія	+	+	+
43	Литва	+	+	+
44	Ліхтенштейн	+	+	+
45	Люксембург	+	+	+
46	Македонія	+	+	+
47	Мальта	+	+	+
48	Марокко	-	+	+ (спеціальний паспорт)
49	Мексика	-	+	-
50	Молдова	+	+	+
51	Монако	+	+	+
52	Монголія	+ (для поїздок з туристичною, приватною метою за умови надання документів, що підтверджують мету поїздки)	+ (для поїздок зі службовою метою за умови надання документів, що підтверджують мету поїздки)	+ (службовий паспорт) для поїздок зі службовою метою за умови надання документів, що підтверджують мету поїздки)
53	Нідерланди	+	+	+
54	Німеччина	+	+	+
55	Норвегія	+	+	+

56	О А Е	+	+	+ (спеціальний/ службовий паспорт)
57	Панама	+	+	+ (спеціальний/ консульський паспорт)
58	Парагвай	+	+	+ (службовий паспорт)
59	Перу	-	+	+ (спеціальний паспорт)
60	Польща	+	+	+
61	Португалія	+	+	+
62	Російська Федерація	+	+	+
63	Румунія	+	+	+
64	Сан-Марино	+	+	+
65	Сент-Кітс і Невіс	+	+	+ (офіційний паспорт)
66	Сербія	+	+	+
67	Сінгапур	-	+	+ (офіційний паспорт)
68	Словаччина	+	+	+
69	Словенія	+	+	+
70	Сполучене Королівство	+	+	+
71	С Ш А	+	+	+
72	Таджикистан	+	+	+
73	Таїланд	-	+	+ (офіційний паспорт)
74	Туніс	-	+	+
75	Туреччина	+	+	+
76	Туркменістан	-	+	+
77	Угорщина	+	+	+
78	Узбекистан	+	+	+
79	Уругвай	-	+	+ (офіційний паспорт)
80	Фінляндія	+	+	+
81	Франція	+	+	+
82	Хорватія	+	+	+
83	Чехія	+	+	+
84	Чилі	+	+	+ (офіційний паспорт)
85	Чорногорія	+	+	+
86	Швейцарія	+	+	+
87	Швеція	+	+	+
88	Японія	+	+	+

За інформацією АДПСУ, у 2019 році іноземці та особи без громадянства в'їжджали на територію України 13 709 562 рази (таблиця 26).

Таблиця 26. Статистичні дані про в'їзд іноземців та осіб без громадянства до України

(кількість в'їздів)

Мета поїздки	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
дипломатична	195	1 577	8	12 063
службова	3 3007	30 952	47 402	31 470
ділова	195	56 447	2 289	1 480
туризм	172 848	38 958	17 239	14 865
приватна	12 953 702	13 741 653	13 900 181	13 326 997
навчання	2 087	4 521	4 526	3 016
релігійна	5 501	2 178	16	0
культурна та спортивний обмін	6 108	1 304	28	0
імміграція (ПМЖ)	3 145	4 027	4 538	6 101
працевлаштування	26	2 640	1 521	1 202
обслуговуючий персонал транспортних засобів	134 830	150 012	129 258	131 182
транзит	266 564	199 843	108 945	140 588
інша	156 282	345 385	126 339	40 598
Всього:	13 734 490	14 579 497	14 342 290	13 709 562

У 2016-2019 роках іноземці в'їжджали до України удвічі менше ніж за попередні роки. Основною причиною такого є напружена ситуація в Україні, у тому числі, проведення антитерористичної операції.

В цілому, кількість в'їздів іноземців та ОБГ до України у 2019 році знизилась вдруде за останні 4 роки.

У 2019 році найбільше до України приїжджали громадяни Молдови – 4 278 329 разів, Білорусі – 2 339 507 разів, Росії – 1 432 665 разів та Польщі – 1 115 784 рази.

У 2019 році на обліку в ДМС перебувало 133,1 тис. іноземців та ОБГ, з яких 76,4 тис. осіб тимчасово проживали в Україні.

За 2016-2019 роки закордонні дипломатичні установи України нарощували кількість виданих віз, незважаючи на те, що з кожним роком

збільшувалася кількість країн і територій світу, громадяни яких мають право безвізового відвідування території України.

Таблиця 27. Інформація про оформлені закордонними дипломатичними установами України візи для в'їзду в Україну (за роками та типами віз)

Рік	Кількість оформлених віз				
	Всього	транзитних (тип В)	короткострокових (тип С)	у т.ч. е-віза	довгострокових (тип D)
2016	69 360	117	47 667	0	22 688
2017	84 701	1 009	55 078	0	30 348
2018	106 981	307	59 290	5 802	41 582
2019	117 631	210	67 896	-	49 525

В той же час, у 2019 році кількість відмов в оформленні віз для в'їзду в Україну становила 1 397, у 2018 році кількість відмов у оформленні віз в Україну становила 5 841, у 2017 році – 6 603, у 2016 році – 3 378. Найбільше відмов у оформленні візи до України за 2019 рік було надано громадянам Єгипту – 1 285, Пакистану - 683, Ірану - 844, Іраку – 819, Алжиру – 1 017, Марокко – 1 146, Нігерії – 1 737 та Йорданії – 856.

Крім того, в 2019 році ЗДУ України було відмовлено іноземцям та ОБГ у оформленні 370 е-віз, найбільше з яких громадянам Австралії – 102, Саудівської Аравії – 58 та Мексики – 56.

Доволі значною групою іноземців, які проживають в Україні, є трудові мігранти.

Відповідно до законодавства, працевлаштування громадян інших держав, якщо вони не є постійними мешканцями України, можливе лише на підставі дозволу, який роботодавець повинен отримати від Державної служби зайнятості, довівши, що знайти відповідного фахівця на національному ринку праці неможливо. Дозвіл видається строком на один рік і може бути продовжений.

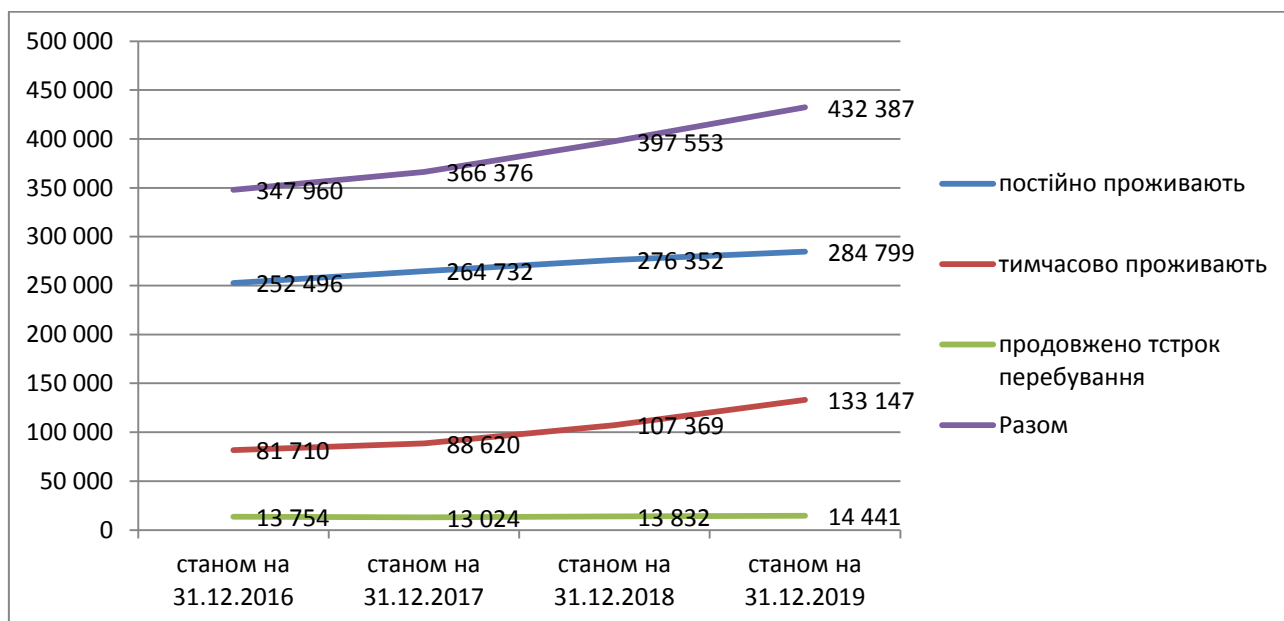
3.6. Імміграція

Імміграційні відносини є важливою складовою міграційних процесів. Прийняття 7 червня 2001 року Законом України «Про імміграцію» вперше дозволило законодавчо врегулювати умови і порядок імміграції в Україну, що стало значним внеском у формування міграційного законодавства.

Отже, імміграція – це прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання. З прийняттям Закону України «Про імміграцію» простежується стабільна тенденція до збільшення кількості іммігрантів та осіб, які бажають отримати дозвіл на імміграцію в Україну.

Кількість іноземців та осіб без громадянства, які проживали в Україні, мала вигляд, зображений на діаграмі 3.

Кількість іноземців та осіб без громадянства, які проживали в Україні, станом на кінець 2016-2019 років, осіб

Найбільша категорія іммігрантів, які тимчасово проживають в Україні, прибувають сюди для отримання освіти.

За даними Українського державного центру міжнародної освіти, у 2016-2019 роках зростала кількість іноземних студентів в Україні, а саме: у 2016 році – 64066 осіб, у 2017 році – 66310, у 2018 році - 75605, у 2019 році – 80470 осіб. Загалом, частка іноземних студентів у 2019 році, порівняно з 2016 роком, зросла на 25,6% або на 16404 осіб.

Список країн, громадяни яких є найчисельнішою групою серед іноземних студентів в Україні, впродовж 2016 – 2019 років наведено у таблиці 28.

Таблиця 28. Список країн, громадяни яких є найчисельнішою групою серед іноземних студентів в Україні впродовж 2016 – 2019 років

2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Азербайджан–9316	Індія – 10884;	Індія – 14958	Індія – 18429
Індія –7746	Азербайджан –7522	Марокко – 7390	Марокко – 8233
Туркменістан – 6545	Марокко – 5865	Азербайджан – 6228	Азербайджан – 5470
Марокко – 4602	Туркменістан –4447	Туркменістан– 5033	Туркменістан– 5344
Грузія – 3596	Нігерія – 3277	Нігерія – 3552	Нігерія – 4379
Нігерія – 3429	Грузія– 2774	Єгипет – 3412	Туреччина – 3764
Йорданія–2461;	Туреччина – 2693	Туреччина – 3254	Китай – 3527
Узбекистан–2202	Єгипет – 2551	Китай – 2721	Єгипет – 3499
Китай – 2082	Узбекистан –2304	Ізраїль – 2460	Ізраїль–2561
Єгипет – 1955	Йорданія – 2146	Грузія – 2397	Узбекистан– 2027

Іноземні студенти, які навчаються в Україні, здебільшого є громадянами країн Азії, Африки та країн пострадянського простору. Найбільш популярними серед іноземних студентів з країн Азії та Африки є спеціальності медичного, інженерно-технічного та економічного напрямів, а також менеджмент, фармація та промислова фармація. Серед іноземних студентів з пострадянських країн найбільш популярними є спеціальності економічного напрямку на право.

Таблиця 29. Чисельність іноземців та осіб без громадянства, які навчалися у закладах вищої освіти України (за рівнем освіти) за 2016-2019 роки.

Рівень освіти	Станом на 01.01.2016	Станом на 01.01.2018	Станом на 01.01.2019
Основне навчання	8147	58353	66131
Мовна підготовка	2444	7787	7270
Післядипломна освіта (Спеціалізація, стажування, клінічна ординатура, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів)	270	1361	1480
Академічна мобільність	-	27	29
Аспірантура/Докторантура	157	578	695

Ще однією групою іноземців в Україні є біженці та особи, яким надано додатковий захист. На грудень 2019 року в Україні проживали 2 096 іноземців з відповідним статусом. Переважно це вихідці з Афганістану (985 осіб) та Сирії (446 осіб), а також з деяких країн СНД, зокрема Вірменії (188 осіб) та Російської Федерації (135 осіб). Протягом 2019 року було подано 1 443 клопотання про міжнародний захист, прийнято 93 рішення про надання статусу біженця або додаткового захисту.

Неврегульована міграція актуальна для України у двох вимірах. По-перше, певна частина громадян України, які виїжджають на заробітки за кордон, перебувають там або займаються оплачуваною діяльністю без належних дозволів та документів. По-друге, територія України використовується для незаконного транзиту до європейських країн.

За даними дослідження Держстату щодо трудової міграції 2017 року, майже кожний четвертий трудовий мігрант працював за кордоном, не маючи жодного правового статусу або маючи лише туристичну візу.

Разом із тим, відповідно до даних кількох хвиль досліджень щодо міграції та торгівлі людьми, проведених на замовлення МОМ, після подвоєння в роки кризи частки мігрантів, працевлаштованих за кордоном неофіційно, в 2019 році у порівнянні з 2017 роком вона зменшилася на десять відсоткових пунктів і

стабілізувалася на докризовому рівні, становлячи одну третину від загальної кількості українців, що працювали за кордоном на момент дослідження. Актуальною, хоча й контрольованою, залишалася проблема нерегульованої міграції іноземців в Україну та через Україну. У 2018 році при спробі нелегального перетину державного кордону затримано 1,1 тис. осіб, на території України виявлено 11,1 тис. мігрантів з нерегульованим статусом, 92% з них – порушники строків перебування.

3.7. Нелегальна міграція

Щодо нелегальної міграції іноземців

Основним фактом, що впливав на рівень ризику нелегальної міграції у 2019 році була серія ескалацій конфліктів у основних регіонах походження нелегальних мігрантів (Близький та Середній Схід, Південна і Західна Азія та Північна Африка).

За інформацією Європейської Агенції прикордонної та берегової охорони FRONTEX у 2019 році на зовнішніх кордонах ЄС затримано 141,8 тис. осіб (2018 р. – 149,1 тис., зменшення на 5%). Основну категорію затриманих нелегальних мігрантів становили громадяни Афганістану (34,2 тис. осіб), Сирії (24,3 тис.), Марокко (8 тис.) та Туреччини (7,88 тис.).

Разом з цим, відбулося збільшення у 5,7 рази кількості затриманих Держприкордонслужбою нелегальних мігрантів (2019 р. – 19 203 осіб., 2018 р. – 3 349 осіб). Зазначене зростання обумовлено збільшенням у 8,5 раза кількості нелегальних мігрантів, затриманих за порушення правил перебування (2019 р. – 17 698 осіб, 2018 р. – 2 086).

За незаконне перетинання кордону затримано 1 350 осіб, що на 12% більше ніж минулого року (2018 р. – 1 203).

Основну категорію затриманих склали громадяни Туреччини (246), Молдови (172), Афганістану (115), Бангладеш (109), РФ (98), В'єтнаму (81), Іраку (49), Індії (47), Шрі-Ланки (36), ОБГ (34), Пакистану (32), Вірменії (24), Узбекистану (18), Таджикистану та Сомалі (по 17), Ірану (12).

Зростання кількості затриманих нелегальних мігрантів відмічалось на ділянках кордону з:

Польщею – на 59% (2019 р. – 407 осіб, 2018 р. - 256);

Молдовою – на 53% (2019 р. – 204 особи. 2018 р. - 133);

Румунією – на 47% (2019 р. – 129, 2018 р. - 88);

Угорщиною – на 30% (2019 р. – 129 осіб, 2018 р. - 99).

Крім того, відмічається збільшення у 2,2 рази кількості відмов у пропуску потенційним нелегальним мігрантам (2019 р. – 10 047, 2018 р. – 4 460).

Основну категорію непропущених осіб становили громадяни: РФ (3 728), Туреччини (2 085), Ізраїлю (701), Узбекистану (436), Азербайджану (408), Таджикистану (390), Грузії (267), Індії (255), Нігерії (214), Молдови (174), Іраку (147), Ірану (125), Марокко (107), Вірменії (105), Афганістану (90), Лівії (74), Єгипту (65), Сирії (62), Пакистану (56), Алжиру (54), Киргизстану (52), Непалу (50), Гани (49), Лівану (42), Йорданії (37), В'єтнаму (32), Кот-д'Івуар (25), Бангладеш (19).

Одночасно продовжувались спроби іноземних громадян перетнути кордон за підробленими документами (2019 р. – 327, 2018 р. – 275).

Підробленими документами намагались скористатись громадяни: Туреччини (95), Ірану (61), Єгипту (26), Іраку (25), Індії (11) та Узбекистану (11), Грузії (7), Палестини (7), В'єтнаму, Домініканської Республіки, Китаю, Молдови та РФ (по 6 осіб).

При цьому, використовувались переважно підроблені документи громадян Туреччини (54), Єгипту (25), Італії (24), Франції (22), Греції (19), Німеччини (17), Канади (16), Швеції (14), Іспанії (11), Болгарії (10), Великобританії (8) Бельгії (8) та Індії (7).

Основними способами переміщення нелегальних мігрантів залишаються:
поза пунктами пропуску:

1) переміщення нелегальних мігрантів (як в Україну, так і з України) невеликими групами (3 – 4 особи), як самостійно (за допомогою мобільних пристроїв та GPS-навігаторів), так і у супроводі пособників з числа місцевих мешканців прикордонних районів або представників іноземних діаспор;

2) переміщення з використанням легкого автомобільного транспорту (приватних таксі, мікроавтобусів) груп мігрантів у внутрішні райони України та подальшої доставки в прикордонні райони, або безпосередньо до кордону з країнами ЄС.

у пунктах пропуску з використанням :

1) дійсних паспортних документів, дійсних українських віз, виданих на запрошення підставних приватних осіб та неіснуючих приватних, державних підприємств;

2) довгострокових віз типу D-13 (навчання), виданих на основі запрошень на навчання навчальними закладами, до яких іноземці в подальшому для навчання не прибувають;

3) чужих та підроблених паспортів (у тому числі європейських країн), підроблених віз, посвідок на постійне (тимчасове) проживання в Україні, підроблених (недійсних) відміток Держприкордонслужби про перетинання кордону, туристичних ваучерів тощо;

4) зловживання безвізовим порядком в'їзду в Україну, зокрема громадянами Туреччини (затримано за незаконне перетинання у 2019 р. – 271 особу, 2018 р. - 185);

5) схеми «транзитного проїзду через Україну» у пунктах пропуску для повітряного сполучення, яка передбачає, після прибуття в Україну, зміну у транзитній зоні аеропорту напрямку руху на рейси європейського прямування та використання нового пакету паспортних документів (підроблених або чужих).

Щодо міграції громадян України

В Європейському Союзі вважають, що громадяни України не створюють суттєвої загрози нелегальної міграції і громадській безпеці. Виявлені порушення щодо них лежать виключно в площині трудової міграції.

За інформацією Європейської Агенції прикордонної та берегової охорони FRONTEX у 2019 році відбулось збільшення на 21% кількості відмов громадянам України у перетині кордону (2019 р. – 65 992, 2018 р. – 54 514).

Основними причинами відмов у в'їзді громадянам України до країн ЄС залишаються: невідповідність заявленої мети поїздки (відсутність відповідної документації, що підтверджує цілі і умови перебування в країні, в той час, як предмети або вміст багажу вказували на наміри працювати в ЄС), недостатність фінансового забезпечення, перевищення строків перебування в країні та наявність застереження в шенгенській інформаційній системі SIS про відмову у в'їзді до країн ЄС.

Крім того, Європейськими правоохоронними органами виявлено 35 081 громадян України, які порушили правила перебування в країнах ЄС, що на 9% більше ніж за аналогічний період минулого року (2018 р. – 32 209 осіб).

Разом з цим, залишалася актуальною тенденція щодо відмов громадянам України у пропуску на територію держави Ізраїль.

У 2019 році співробітниками міграційної служби Ізраїлю відмовлено у пропуску 4 141 громадянину України (2018 р. – 3 488) через непідтвердження мети перебування (за усними поясненнями громадян України, рішення щодо відмов у пропуску на територію Ізраїлю приймалися без проведення співбесід, обґрунтування та пояснення причин).

Слід зазначити, що громадяни України залишаються однією з основних категорій громадян, які намагались перетнути державний кордон за підробленими документами, так виявлено 175 осіб, що становить 34% від загальної кількості (502): на кордоні з РФ (90), зі Словаччиною (27), з Угорщиною (25), з Румунією (16), з Білоруссю (4), також у пунктах пропуску для повітряного сполучення (6).

Окрім того, громадяни України для перетину кордону активно використовували паспортні документи іноземних держав, в основному Угорщини (70), Ізраїлю (48), Польщі (32), США (32), Румунії (24), РФ (23), Канади, Португалії (по 15), Великобританії, Італії та Німеччини (по 10).

З метою зниження рівня протиправної діяльності на державному кордоні проведено спільну спеціальну прикордонну операцію «КОРДОН-2019» (з 10.05.2019 по 30.11.2019) у 15 прикордонних областях з країнами ЄС та РФ.

За результатами проведення операції:

затримано 1 577 осіб за порушення державного кордону, з яких 728 - нелегальні мігранти;

виявлено та вилучено: 345 одиниць зброї, 3 646 штук боєприпасів, 1,1 кг вибухових речовин, 2 470,41 кг наркотичної речовини, 273 транспортних засоби з підробленими або недійсними документами та 56 викрадених;

припинено незаконне переміщення через державний кордон товарів у 784 випадках на загальну суму понад 132,87 млн гривень.

З огляду на зазначене у 2020 році можливо очікувати:

зростання міграційного тиску на кордоні з державами ЄС (перш за все громадян Туреччини, Афганістану, Бангладеш, Молдови, РФ та В'єтнаму);

активне застосування підроблених та чужих документів нелегальними мігрантами (громадянами Туреччини, Ірану, Єгипту, Іраку);

збільшення кількості порушень порядку перебування іноземців в Україні, зокрема перевищення термінів перебування;

перетворення України у країну призначення нелегальних мігрантів, посилення позицій національних діаспор та заборонених у певних країнах радикальних організацій, можливо пов'язаних з терористичною діяльністю;

збереження трудової міграції громадян України та порушення ними міграційного законодавства ЄС.

Основними способами переправлення нелегальних мігрантів через пункти пропуску залишаються використання дійсних паспортних документів поряд з запрошеннями від підставних приватних осіб чи неіснуючих підприємств, підробленими запрошеннями навчальних закладів, а також чужих та підроблених паспортів, в т.ч. європейських країн, посвідок на постійне (тимчасове) проживання в Україні, а під час транзитного проїзду через Україну використання подвійного пакету паспортних документів.

В той же час поза пунктами пропуску переправлення нелегальних мігрантів організаторами здійснюється як правило невеликими групами (по 3-4 особи) самотійно, коли мігрантів «оснащують» мобільними пристроями та GPS-навігаторами, або у супроводі пособників з числа місцевих мешканців прикордонних районів чи представників іноземних діаспор.

		Всього затримано			в тому числі:									Не допущено в Україну		
					за незаконне перетинання (спробу) кордону			за порушення правил перебування іноземців в Україні			за інші правопорушення					
		2018 рік	2019 рік	Зміни	2018 рік	2019 рік	Зміни	2018 рік	2019 рік	Зміни	2018 рік	2019 рік	Зміни	2018 рік	2019 рік	Зміни
СУХОПУТНА ДІЛЯНКА	Затримано, в т. ч. на кордоні:	3085	26798		1129			1911			45			1290		-32%
	Польща	262			252			2			8					
	Словаччина	434			405			10			19					
	Угорщина	113			97			14			2					
	Румунія	121			88			33								
	НА КОРДОНІ З ЄС	930			842			59			29					
	Молдова	1912			133			1765			14			1044		-25%
	Росія	224			146			76			2			145		-23%
	Білорусь	19			8			11						101		-3,2р.
	морська ділянка	179						172			7			3		-85р.
повітряна ділянка													3353		+13%	
ВСЬОГО НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ	3264			1129			2083			52			4646		-9%	
на адміністративній межі з ТОТ АРК																- абс.
на лінії розмежування в районі проведення ООС																- абс.
ВСЬОГО	3825	3268	-15%	898	1130	+26%	2853	2084	-27%	74	54	-27%	5117	4646	-9%	

Таблиця 31. Громадянство затриманих нелегальних мігрантів

Назва країни	2018 рік				2019 рік			
	Всього затримано незаконних мігрантів	за незаконне перетинання, спробу незаконного перетинання	за порушення правил перебування іноземців в Україні	за інші правопорушення	Всього затримано незаконних мігрантів	за незаконне перетинання, спробу незаконного перетинання	за порушення правил перебування іноземців в Україні	за інші правопорушення
Молдова	1479	103	1372	4	948	24		137
В'єтнам	393	332	52	9	282	24		18
Бангладеш	177	151	18	8	195	95		13
Росія	176	32	141	3	1912	51		215
Туреччина 2019 рік	120	70	50	-	299	13		19
Болгарія	97	-	97	-	17	-		7
Азербайджан	85	14	70	1	2640	165		119
Афганістан	60	49	11	-	86	25		48
Індія	60	46	13	1	158	9		8
Ірак	60	60	-	-	43	3		9
Пакистан	54	47	6	1	53	6		6
Узбекистан	53	8	44	1	1191	42		84
Китай	37	9	28	-	127	12		15
Шрі-Ланка	36	25	6	5	6	3		-
Грузія	32	9	23	-	852	36		54
Румунія	32	-	32	-	21	-		3
ОБГ	30	30	-	-	25	5		22
Вірменія	29	7	20	2	1084	12		49
Марокко	28	28	-	-	148	5		3
Таджикистан	24	7	16	1	370	23		19
Іран	15	14	1	-	43	4		12
Монголія	14	14	-	-	1	-		-
Киргизстан	14	5	8	1	145	4		5
Нігерія	10	-	6	4	178	8		6
Сирія	9	4	2	3	40	2		12
інші країни	144	66	68	10	1745	79		174
ВСЬОГО	3268	1130	2084	54	12609	650		1057

3.8. Протидія торгівлі людьми

Національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми в Україні є Міністерство соціальної політики, на яке покладено обов'язки формування та реалізації державної політики у цій сфері.

Детальної інформації про результати роботи в напрямку протидії торгівлі людьми у 2019 році Мінсоцполітики не надано.

Наразі Україна перебуває на 49-й позиції зі 167 країн світу в рейтингу поширеності сучасного рабства. В умовах рабства живуть 301 тисяча людей у країні.

Протягом 2019 року Мінсоцполітики встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, 185 громадянам, з яких 184 громадянина України та 1 іноземець (громадянин Російської Федерації). Протягом зазначеного періоду 65 осіб постраждало від торгівлі людьми в Україні, 120 осіб – від торгівлі людьми за кордоном.

Протягом 2016-2019 років в Україні отримали статус постраждалих осіб від торгівлі людьми 867 громадян (860 громадян України та 7 іноземців), з яких 333 особи – жінки, 446 – чоловіки, 85 дітей (31 хлопчик та 54 дівчинки) (таблиця 32).

Основними країнами призначення постраждалих осіб були Росія, Україна, Польща, Туреччина, Німеччина, ОАЕ, Італія, Китай.

Таблиця 32. Виявлені факти та кількість осіб, які потерпіли від злочинів передбачених ст. 149 КК України

Рік	Всього фактів торгівлі людьми	У них потерпілих:			
		Усього	з них		діти, у тому числі неповнолітні
			жінок	чоловіків	
2016	124	69	53	16	4
2017	346	367	184	183	11
2018	276	223	135	60	12
2019	185	262	53	119	13

Згідно інформації МВС, в рамках досудового розслідування кримінальних проваджень, відкритих у 2019 році за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого статтею 149 Кримінального кодексу України, встановлено 306 потерпілі особи (53 жінки, 119 чоловіків, 13 дітей (3 хлопчика та 10 дівчаток)).

За видами експлуатації: 85 осіб постраждало від трудової експлуатації, 40 осіб втягнуто у злочинну діяльність, 37 осіб від сексуальної експлуатації, 17 осіб використано у збройних конфліктах, 3 особи використано у порнобізнесі, 1 особу залучено до жебракування, 1 особа постраждала від змішаної експлуатації (трудова та сексуальна експлуатації), 1 дитину було продано третім особам.

Основними країнами призначення потерпілих осіб були: Російська Федерація (65), Україна (65), Польща (11), Німеччина (10), Чехія (6), Туреччина (5), Білорусь (4), Китай (4), Італія (3), Словаччина (2), Бельгія (20), ОАЕ, Словенія, Казахстан, Бразилія, Франція, Угорщина, Ізраїль, Єгипет (по – 1).

Найчастіше у групі ризику опиняються незаміжні жінки, самотні матері, малозабезпечені особи. Також жертвами злочинців стають люди, які зазнали насильства, зокрема сексуального, переселенці, «діти вулиці», діти-сироти, а також діти з неблагополучних сімей.

Якщо йдеться про сексуальну експлуатацію, то у групі ризику опиняються жінки віком 18-30 років, а якщо йдеться про трудову експлуатацію, то чоловіки віком 25-45 років. Окрема категорія постраждалих – це діти. Найчастіше жертвами стають неповнолітні у віці 13-18 років, у першу чергу – дівчата з неповних та реструктурованих сімей, коли один із батьків нерідний. Вони уразливі до сексуальної експлуатації, залучення до виготовлення порнографічних матеріалів, жебрацтва.

Отже торгівля людьми залишається гострим питанням і реальною проблемою для багатьох країн світу, у тому числі й для України.

Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, з якими зіткнувся світ, створюють загрозу потрапляння у ситуацію торгівлі людьми для практично всіх соціальних груп населення. Військові дії, економічна нестабільність, підвищення мобільності населення, у тому числі з метою трудової міграції, зростання рівня безробіття, збільшення доступу населення до інформаційних мереж сприяють поширенню цього злочину.

Основними причинами скоєння такого злочину є небажання батьками виконувати свої обов'язки щодо виховання та утримання дітей, закріплені в Сімейному кодексі України.

3.9. Шукачі захисту

Агентство ООН у справах біженців почало працювати в Україні з 1994 року, а через рік заснувало своє представництво у цій країні. Угода з приймаючою державою була підписана у вересні 1996 році.

Україна в 2002 році приєдналася до Конвенції ООН про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року.

У 2013 році Україна приєдналася до двох конвенцій ООН – про статус осіб без громадянства (1954 рік) і про скорочення без громадянства (1961 рік).

Відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту (далі – Закон) Україна надає захист іноземним громадянам і особам без громадянства, які його шукають на її території, шляхом:

визнання біженцем;

визнання особою, яка потребує додаткового захисту;

визнання особами, які потребують тимчасового захисту.

Згідно з положеннями Закону біженцем може бути визнана особа, яка не є громадянином України і яка внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Особа, яка потребує додаткового захисту, – особа, яка не є біженцем відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року і Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та вищезазначеного Закону, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань.

Особи, які потребують тимчасового захисту, - іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження.

Відповідно до свого базового мандату, ООН здійснює моніторинг та безпосередньо втручається в ситуації, щоб забезпечити належний захист біженців та шукачів притулку. Також тісно співпрацює з 13 виконавчими партнерами та з іншими партнерами з метою надання ефективної допомоги підмандатним особам, надає матеріальну, соціальну та медичну допомогу найбільш незахищеним особам та фінансову допомогу тим шукачам притулку та біженцям, які її найбільше потребують. ООН допомагає біженцям знайти довгострокові рішення шляхом добровільної репатріації, інтеграції до місцевого суспільства та переселення.

ООН співпрацює з Урядом України, щоб зміцнити національну систему надання захисту, у тому числі шляхом реалізації регіонального Проекту

ініціативи підвищення якості у Східній Європі та Південному Кавказі, спрямованого на розвиток потенціалу місцевих органів із питань міграції (Державна міграційна служба України), суддів, адвокатів та Державної прикордонної служби. Надає правову допомогу особам, які знаходяться під загрозою без громадянства, приділяючи особливу увагу представникам етнічних меншин.

У 2019 році за результатами розгляду заяв про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, ДМС було прийнято 549 рішень, у тому числі:

- 41 рішення про визнання біженцем;
- 52 рішення про визнання особою, яка потребує додаткового захисту;
- 352 рішення про відмову у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
- 97 рішень про втрату статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту;
- 2 рішення про позбавлення статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту;
- 5 рішень - про скасування статусу біженця або особи, яка потребує додаткового захисту.

Станом на 1 січня 2020 року в Україні на обліку територіальних органів ДМС перебувало 1 276 осіб, яких визнаних біженцями, з них чоловіків – 970, жінок – 306, а також та 820 осіб, які потребують додаткового захисту, з них 642 чоловіків, 178 – жінок.

3.10. Трудова міграція

За визначенням ООН, «трудоий мігрант» – це «особа, яка була, є або має намір бути залучена до оплачуваної діяльності в країні, громадянином якої вона не є».

Важливим нюансом цього визначення є часова тяглість – воно включає не тільки тих, хто зараз працює за кордоном, а й тих, хто мав такий досвід у минулому. Можна виділити кілька моделей трудової міграції:

- постійна (виїзд в один бік без повернення);
- зворотна (одноразовий виїзд на довгий термін, наприклад, рік, і повернення);
- циркулярна (регулярний виїзд і повернення, у т.ч. на сезонні роботи);
- прикордонна (коли людина їздить працювати за кордон, і повертається додому щодня, або принаймні щотижня).

За даними ГО «Європа без бар'єрів», для сучасної України найбільше характерна циркулярна міграція.

Головний факт полягає в тому, що ці дані точно документально не підтверджено. Усі наявні версії досліджень містять похибки, або ж є приблизними, неповними і оціночними.

Кожна з цих версій має свої методологічні та інші обмеження, які потрібно враховувати під час використання даних.

Загальна кількість українців, які живуть за межами України у 2019 році становила – 4,964 млн;

Відсоток мігрантів від загального населення України станом на 31.12. 2019 року – 11,3%;

Кількість українських біженців в країнах світу – 9,4 тис.;

Частка біженців від загального числа мігрантів з України – 0,2%;

Кількість жінок серед українських мігрантів – 57%;

Середній вік українців, які живуть за межами країни – 49,1 років;

Частка українських мігрантів у віковій групі 0–19 років – 6,3%;

Частка українських мігрантів у віковій групі 20–64 років – 73,2%;

Частка українських мігрантів у віковій групі 65+ років – 20,5%.

Водночас в Україні найбільше проживає мігрантів з наступних країн: Росія (близько 3,4 млн); Казахстан, Білорусь і Узбекистан (близько 250 тисяч), а також Молдова (близько 200 тисяч).

Також Україна отримує користь від трудових мігрантів за рахунок постійного надходження коштів з-за кордону, які вони передавали родичам та близьким до України. Експерти Світового банку оцінили обсяги переказу українських трудових мігрантів до України на рівні 14 мільярдів доларів. В Нацбанку підрахували, що загалом у 2018 році українці переказали майже 11 мільярдів доларів. У 2019 році ця сума оцінюється у понад 12,5 мільярдів доларів.

Такі грошові надходження стимулюють внутрішній попит та дозволяють розвиватися торгівлі. До того ж, разом із іншими факторами надходження валюти стабілізує курс національної валюти. Однак саме міграція є причиною глибокої кризи на ринку праці, яка насамперед позначається на гострому дефіциті трудових ресурсів. Якраз цю проблему слід вирішувати максимум протягом одного року, інакше перезапустити економіку на нові «рейки» не вдасться.

Проте із відкриттям для українців глобальних трудових ринків, вітчизняна економіка просто не може витримувати конкуренцію із іншими державами.

Зокрема, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина і навіть Німеччина конкурують за українських трудових мігрантів. Адже самі відчувають гостру нестачу як кваліфікованої, так і некваліфікованої робочої сили.

Ще двома суттєвими причинами трудової міграції є «дорогі» кредитні кошти для відкриття бізнесу та й загалом – для влаштування або покращення свого побутового стану. В Україні вкрай несприятливий інвестиційний клімат, що суттєво позначається на розвитку економіки.

Держава може сфокусуватися на створенні сприятливих умов для виробництва певних видів товарів та послуг. Саме тих, які стимулюватимуть економіку до зростання. Ці сфери та види діяльності можна досить швидко ідентифікувати та перезапустити. Паралельно із цим потрібно забезпечити додаткові пільги для вітчизняного роботодавця за створення робочих місць.

Звісно, потрібно подбати не лише про бізнес та роботодавців, але й про самих працівників. Для цього потрібно здійснити революцію на ринку

іпотечного кредитування, суттєво зменшивши ставки за кредитами. Наразі в НБУ мають розрахунки щодо 12-13% за іпотечними кредитами, однак і ці цифри є найвищими серед європейських країн.

Громадяни України, які їздять на заробітки за кордон і планують й надалі пов'язати свою долю з іншими країнами, визнають ще одну суттєву обставину, яка їх приваблює більше, ніж відчуття рідної землі під ногами. Це загальний рівень зручності та комфортності, які спільно створені державою та громадянами. Тож, саме час замислитися над усіма цими факторами – це і медичне забезпечення на гідному рівні, і розвиток інфраструктури, і гідне соціальне забезпечення, й ефективний перерозподіл наявних ресурсів. Усі ці сфери розвинені країни розбудовували протягом десятиліть, але ключові перетворення здійснювалися протягом 3-5 років. В нас досі є шанс пришвидшитися і за власним сценарієм подолати власну бідність та необлаштованість життя.

3.11. Рeadмісія

Угоди про реадмісію становлять взаємні зобов'язання України, ЄС та інших держав, з якими укладено Угоди про реадмісію, прийняти назад своїх громадян, громадян третіх країн і осіб без громадянства, котрі незаконно прибули на територію однієї договірної сторони або залишаються там без законних підстав, якщо ці особи прибули з території іншої договірної сторони.

Протидія нелегальній міграції є одним з основних завдань, яке стоїть перед нашою державою та вимагає розбудови міграційних відносин з іноземними країнами, зокрема з країнами-членами ЄС.

Актуальність співробітництва з питань реадмісії взагалі та у Європі зокрема, пояснюється політичними та економічними змінами у світі, які викликали зростання міграції, у тому числі і нелегальної.

З цією метою Україна зацікавлена в підписанні угод та виконавчих протоколів з питань реадмісії осіб, які б створювали правові підстави та визначали порядок здійснення реадмісії осіб між державами.

Рeadмісія - передавання з території запитуючої договірної держави та приймання на територію запитуваної договірної держави громадян договірних держав, громадян третіх країн або осіб без громадянства на підставах та в порядку, визначеному міжнародними угодами про реадмісію.

Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб:

підписана *18.06.2007*;

ратифікована *15.01.2008* (Закон України № 116-VI);

набула чинності *01.01.2010*.

Слід зазначити, що відповідно до пункту 1 статті 16 Угоди, укладення імплементаційних протоколів є правом України та держав – членів ЄС.

Так, в імплементаційних протоколах сторони можуть додатково визначити компетентні органи, пункти перетину кордону, засоби зв'язку, а також додаткові процедури, засоби та документи щодо виконання Угоди.

Рeadмісія може здійснюватися за стандартною та прискореною процедурами. За виконання стандартної відповідальна Державна міграційна служба України, прискореної – Державна прикордонна служба України. Транзитне перевезення повітряним та морським шляхами здійснюється Державною прикордонною службою України.

У 2016 – 2019 роках ДМС України виконувала міжнародні зобов'язання України по реадмісії осіб за стандартною процедурою. Кількість запитів про реадмісію, які надходили у вищезазначені роки, кількість погоджених запитів стосовно громадян України та іноземців, які мають законні підстави для перебування та території України, а також кількість запитів, на які було надано відмову, відображено нижченаведеній порівняльній таблиці (таблиця 33).

Таблиця 33. Статистичні дані щодо запитів на реадмісію.

Запитуюча держава	Усього запитів				Кількість погоджених запитів								Кількість не погоджених запитів			
	2016	2017	2018	2019	2016		2017		2018		2019		2016	2017	2018	2019
					громадян України	іноземців	громадян України	іноземців	громадян України	іноземців	громадян України	іноземців				
Росія	19	35	46	119	4	0	14	0	22	0	59	0	15	21	24	60
Німеччина	337	694	465	497	204	0	373	12	70	1	369	19	133	309	204	109
Польща	159	140	153	204	111	0	110	6	130	2	179	2	48	24	21	23
Нідерланди	55	59	86	27	39	0	42	1	70	1	24	1	16	16	15	2
Швейцарія	25	31	22	23	13	1	18	0	18	1	16	0	11	13	3	7
Швеція	54	97	59	37	42	0	58	0	37	0	24	0	12	39	22	13
Норвегія	4	4	6	7	4	0	3	0	5	1	7	0	0	1	0	0
Грузія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Румунія	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Словенія	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Бельгія	1	14	22	22	0	0	12	0	22	0	19	0	1	2	0	3
Угорщина	7	1	1	8	3	1	0	0	0	0	0	8	3	1	1	0
Всього	633	1083	937	944	422	2	635	19	606	16	721	30	241	429	315	217

06 червня 2019 року в м. Київ було проведено чергове Дванадцятье засідання Спільного комітету з питань реадмісії «Україна – ЄС», що

проводиться відповідно до статті 15 Угоди між Україною та ЄС про реадмісію осіб.

Виконання Угоди про реадмісію осіб між Україною та ЄС є одним із найважливіших показників дотримання Україною її зобов'язань із дотримання вимог безвізового режиму з ЄС.

Під час заходу сторони підтвердили, що частка повернень осіб в Україну продовжує перевищувати 80%. Це засвідчує, що виконання Угоди Україною є одним із найефективніших у порівнянні з виконанням аналогічних Угод між ЄС та іншими державами.

Представники європейських країн вказали на високий рівень взаємодії з Україною не тільки в сфері реадмісії, а й загалом у сфері міграції осіб.

Міграційна служба у тісній взаємодії з іншими компетентними органами влади й надалі докладатимуть максимум зусиль для ефективної реалізації цієї Угоди, оскільки належне виконання своїх міжнародних зобов'язань перед європейським співтовариством є одним із пріоритетів міграційної політики нашої країни.

Спільний комітет з питань реадмісії на сьогодні є основним інструментом, який використовується як українською, так і європейською стороною для оцінювання імплементації Угоди між Україною та ЄС про реадмісію осіб.

За результатами засідання обидві сторони зазначили, що зустріч підтвердила високий рівень виконання Угоди українською стороною.

Наступне засідання Спільного реадмісійного комітету заплановано провести в листопаді 2020 року в м. Київ.

Базова Угода між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію осіб, вчинена 7 червня 2017 року в м. Києві, набрала чинності для України 1 березня 2019 року (таблиця 34).

Водночас, відповідно до частини третьої статті 18 цієї Угоди, вона розпочинає застосовуватись саме з моменту підписання Імплементаційного протоколу.

Реалізація цього міжнародного договору позитивно вплине на розвиток міжнародних відносин між Україною та Швейцарською Конфедерацією, визначить на основі взаємності швидкі й ефективні процедури ідентифікації і безпечного та організованого повернення осіб, які не виконують правила в'їзду, виїзду та перебування на територіях України та Швейцарської Конфедерації, забезпечить дотримання Україною своїх обов'язків перед Європейським Співтовариством та світовою спільнотою щодо запровадження ефективних важелів здійснення державної політики в сфері реадмісії осіб.

З початком застосування Угоди про реадмісію осіб також розпочнеться імплементація положень Угоди між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про спрощення оформлення віз від 7 червня 2017 року, яка регламентує умови та порядок спрощеного оформлення для громадян України віз, зокрема багаторазових, розширює категорії громадян нашої держави, які користуються візовими спрощеннями, а також обумовлює скасування візових зборів за оформлення віз для певних категорій громадян

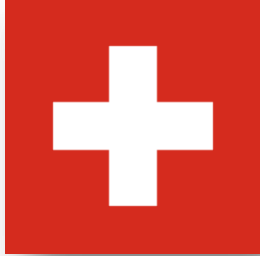

України. Очікується, що реалізація положень Угоди сприятиме подальшому розвитку дружніх відносин між Україною та Швейцарською Конфедерацією, розвитку економічних, гуманітарних, культурних, наукових та інших зв'язків між державами.

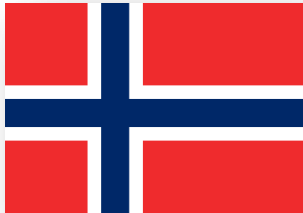
Слід вказати, що загалом представники МОМ та УВКБ ООН достатньо високо оцінюють роботу ПТІІ, які перебувають в сфері управління ДМС.

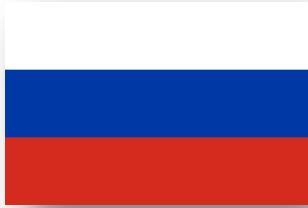

Таблиця 34. Міжнародні договори України про реадмісію

Країна	Назва міжнародного договору	Примітки
<p>Угорська Республіка</p> 	<p>Угода між Урядом України та Урядом Угорської Республіки про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон</p>	<p>Дата підписання: 26.02.1993</p> <p>Дата ратифікації: 11.09.1998</p> <p>Дата набуття чинності: 23.12.1998</p>
<p>Республіка Польща</p> 	<p>Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон</p>	<p>Дата підписання: 24.05.1993</p> <p>Дата набуття чинності: 10.04.1994</p>
<p>Республіка Молдова</p> 	<p>Угода між Урядом України і Урядом Республіки Молдова про приймання та передачу осіб через українсько-молдовський державний кордон.</p>	<p>Дата підписання: 11.03.1997</p> <p>Дата ратифікації: 11.09.1998</p> <p>Дата набуття чинності: 23.12.1998</p>

<p>Латвійська Республіка</p> 	<p>Угода між Урядом України та Урядом Латвійської Республіки про передачу і приймання осіб</p>	<p>Дата підписання: 24.07.1997 Дата ратифікації: 10.02.1998</p>
<p>Республіка Узбекистан</p> 	<p>Угода між Урядом України і Урядом Республіки Узбекистан про прийом-передачу осіб, які перебувають на територіях держав нелегально</p>	<p>Дата підписання: 12.10.2000 Дата ратифікації: 13.09.2001</p>
<p>Республіка Туркменістан</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Туркменістану про реадмісію осіб.</p>	<p>Дата підписання: 14.05.2001 Дата ратифікації: 10.01.2002 Дата набуття чинності: 20.02.2002</p>
<p>Республіка Грузія</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України і Виконавчою владою Грузії про приймання і передачу осіб (реадмісію), які знаходяться на територіях держав незаконно.</p>	<p>Дата підписання: 22.04.2003 Дата ратифікації: 17.03.2004 Дата набуття чинності: 26.05.2004</p>

<p>Швейцарська Конфедерація</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про реадмісію осіб, які перебувають на територіях їх держав нелегально.</p>	<p>Дата підписання: 11.07.2003</p> <p>Дата ратифікації: 23.06.2004</p> <p>Дата набуття чинності: 01.10.2004</p>
<p>Турецька Республіка</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про реадмісію осіб.</p>	<p>Дата підписання: 07.06.2005</p> <p>Дата ратифікації: 24.07.2006</p> <p>Дата набуття чинності: 19.11.2008</p>
<p>Європейське Співтовариство</p> 	<p>Угода між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб.</p>	<p>Дата підписання: 18.06.2007</p> <p>Дата ратифікації: 15.01.2008</p> <p>Дата набуття чинності: 01.01.2010</p>

<p>Королівство Данія</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб.</p>	<p>Дата підписання: 16.09.2007</p> <p>Дата ратифікації: 21.05.2008</p> <p>Дата набуття чинності: 01.03.2009</p>
<p>Соціалістична Республіка В'єтнам</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав.</p>	<p>Дата підписання: 25.09.2007</p> <p>Дата ратифікації: 03.09.2008</p> <p>Дата набуття чинності: 10.04.2009</p>
<p>Королівство Норвегія</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб.</p>	<p>Дата підписання: 13.02.2008</p> <p>Дата ратифікації: 06.07.2011</p> <p>Дата набуття чинності: 01.09.2011</p>
<p>Російська Федерація</p>	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про реадмісію.</p>	<p>Дата підписання: 22.10.2012</p> <p>Дата ратифікації: 05.06.2013</p> <p>Дата набуття чинності:</p>

		08.08.2013
<p>Австрія Республіка</p> 	<p>Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Австрійським Федеральним Урядом про реалізацію Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб</p>	<p>Дата підписання: 29.11.2012 Дата ратифікації: 22.01.2014 Дата набуття чинності: 20.11.2014</p>
<p>Чеська Республіка</p> 	<p>Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб</p>	<p>Дата підписання: 21.10.2013 Дата ратифікації: 10.09.2014 Дата набуття чинності: 01.01.2015</p>
<p>Естонська Республіка</p> 	<p>Імплементацийний протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про реадмісію осіб</p>	<p>Дата підписання: 14.01.2015 Дата ратифікації: 16.03.2016 Дата набуття чинності: 13.04.2016</p>

<p>Ісландія</p> 	<p>Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Ісландії про реадмісію</p>	<p>Дата підписання: 25.09.2013</p> <p>Дата ратифікації: 08.05.2015</p> <p>Дата набуття чинності: 01.12.2015</p>
<p>Білорусь</p> 	<p>Угода між Державною міграційною службою України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь.</p>	<p>Дата підписання 26.10.2018</p>
<p>Швейцарською Конфедерація</p> 	<p>Угода між Україною та Швейцарською Конфедерацією про реадмісію</p> <p>Імплементативний протокол про порядок реалізації Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про реадмісію</p>	<p>Дата підписання:07.06.2017</p> <p>Дата набуття чинності: 01.03.2019</p> <p>Дата підписання:06.10.2017</p> <p>Дата набуття чинності: 01.02.2019</p>

IV. ВПЛИВ МІГРАЦІЇ

Як видно із наведеної вище інформації, міграція має вплив майже на всі сфери діяльності суспільства, але найбільше міграція має вплив на демографічну і соціальну ситуацію, економічну сферу, ринки праці та фінансів.

Так, за часи незалежності України населення держави скоротилося майже на 10 млн осіб. За попередніми даними Державної служби статистики України чисельність наявного населення України (без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання) на кінець 2019 року становила близько 41,9 млн осіб.

Значним фактором, який вплинув на скорочення чисельності населення, став масовий виїзд працездатної частини населення України за кордон у пошуку роботи, що значним чином вплинуло і на демографічне становище в Україні, у негативну сторону, адже особи, що виїжджають в основному є активними людьми у розквіті сил.

Через низький рівень економічного розвитку України та відсутність можливостей для самореалізації населення, громадяни України з початку років незалежності України, розпочали освоєння країн світу, а в основному країн-сусідів.

Державна служба статистики фіксує зменшення рівня безробіття. За методологією МОП рівень скоротився з 8,9% до 8,5% робочої сили (у віці 15-70 років). Скорочення рівня безробіття у першому півріччі 2019 року порівняно з аналогічним періодом 2018-го спостерігають в усіх регіонах, повідомляє Держслужба зайнятості. Кількість зареєстрованих безробітних за підсумками жовтня 2019 року зменшилася до 259,3 тис. осіб, хоча станом на січень їх було більше 364 тис. “На ринку праці України спостерігаються позитивні тенденції щодо зростання зайнятості та скорочення безробіття”, – повідомляють статистики. Але існує інша статистика – від Євростату. У 2018 році країни ЄС видали громадянам інших країн 3,2 млн перших посвідок на проживання. Більшість з них – родом з України та Китаю.

Якщо точніше, минулого року посвідку на проживання в ЄС отримали 527 тисяч українців. З них 78% переїхали до Польщі і 65% робили запит з метою працевлаштування. Саме з цим явищем пов’язують деякі експерти “позитивні тенденції” в українському безробітті.

Точну кількість українських трудових мігрантів не в змозі назвати жоден орган державної влади в Україні. Проте, за експертними підрахунками, на кінець 2019 року 9 млн українців перебували за кордоном на сезонних тимчасових роботах, ще близько 2 млн осіб – постійно. Назвати точну цифру українців, що працюють за кордоном дуже складно, адже впродовж року багато з наших співвітчизників їздять на заробітки по кілька разів.

Про масштаби міграції можемо судити лише за обсягом валютних переказів: 11,6 млрд доларів США у 2018 році і 12,8 млрд доларів США у 2019 році.

Незадовільний демографічний стан населення України та масовий виїзд працездатної частини населення в пошуку роботи за кордон здебільшого пов'язаний із незадоволенням економічним становищем країни. Таким чином, громадяни України, які виїхали за кордон у пошуку роботи, присвячували свій час самозайнятості, і у них було менше часу займатися питаннями створення і розвитку власних сімей, що негативно вплинуло на стан народжуваності, а як наслідок – і на незадовільний демографічний стан населення України в цілому.

Заробітчани поки що приносять мільярди доларів в Україну і стимулюють ріст зарплат в ній. За це заплатимо крахом пенсійної системи і гальмуванням економіки

Проте, в умовах негативного економічного становища України, результати міграції населення України за кордон у пошуку роботи дають і позитивні результати. Так, за даними Національного банку України за 2016-2019 роки українськими заробітчанами перераховано в Україну грошових переказів на загальну суму 36,6 млрд. дол. США (таблиця 35).

Таблиця 35. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну

Показники	млн дол. США			
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
1. Оплата праці	6 731	9 137	11 494	12 774
у тому числі:				
1 .а витрати мігрантів у країні перебування	1 669	2 404	2 995	3 203
1 .b податки у країні перебування	268	464	588	664
2. Чиста оплата праці (1. - 1.a - 1.b)	4 794	6 269	7 911	8 907
3. Приватні трансферти	2 741	2 995	3 200	3 014
у тому числі:				
Грошові перекази робітників, що працюють за кордоном більше року	906	996	872	934
Інші приватні трансферти	1 835	1 999	2 328	2 080
4. Приватні перекази (2.+ 3.)	7 535	9 264	11 111	11 921

Грошові перекази представляють собою дохід домашніх господарств, що надходить від інших домогосподарств із-за кордону, та пов'язані з тимчасовою або постійною міграцією населення. Перекази можуть здійснюватись як за офіційними каналами – через банки, міжнародні системи грошових переказів, поштові відділення, так і шляхом передачі наявних грошей та інших матеріальних цінностей від одного домогосподарства іншому.

У структурі платіжного балансу з грошовими переказами в значній мірі пов'язані дві статті: «оплата праці робітників» і «приватні трансферти». Ці стандартні компоненти відображаються у рахунку поточних операцій.

Приватні перекази включають:

- чисту оплату праці;
- приватні трансферти.

Чиста оплата праці представляє собою частину заробітку членів родини за кордоном, яку вони передають домашньому господарству на територію своєї економіки. Вона дорівнює різниці між оплатою праці, що отримана робітником від тимчасового працевлаштування за кордоном, і його витратами в країні перебування.

Приватні трансферти охоплюють операції між домашніми господарствами-резидентами та домашніми господарствами – нерезидентами. Вони складаються з грошових переказів робітників, які працюють більше року, та інших приватних переказів між резидентами та нерезидентами.

За даними Національного банку України найбільше грошових переказів в Україну у 2019 році здійснено з Польщі – 3 658 млн дол. США.

На другому місці були перекази з Росії – 1 266 млн дол. США і на третьому – Чеська Республіка з переказами на суму 1 113 млн дол. США (таблиця 36).

Таблиця 36. Обсяги приватних грошових переказів в Україну за основними країнами за неофіційними каналами надходження

млн дол. США

Країни	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Надходження	7535	9264	11111	11921
у тому числі:	-	-	-	
Польща	1991	3116	3649	3658
Росія	1396	1292	1091	1266
Чеська Республіка	377	435	846	1113
США	576	679	870	984
Італія	412	448	492	498
Німеччина	291	318	426	462
Ізраїль	171	280	337	351
Сполучене Королівство	259	310	394	601
Кіпр	249	285	341	391
Греція	179	179	191	195
Об'єднані Арабські Емірати	93	118	153	135
Віргінські острови (Брит.)	38	55	157	182
Сінгапур	73	104	129	120
Туреччина	57	86	106	79
Нідерланди	71	98	123	127
Іспанія	66	76	88	86

Канада	73	79	97	95
Швейцарія	63	76	89	88
Португалія	48	52	57	60
Норвегія	42	52	55	60
Інші країни	1010	1127	1420	1370

Поряд з цим, тяжіння громадян України до пошуку роботи за кордоном негативно впливає на внутрішній ринок праці в Україні, який по цій причині щороку втрачає висококваліфікованих фахівців.

ВИСНОВКИ

Схвалення Кабінетом Міністрів України 12 липня 2017 року Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року покликане вирішити ряд проблем, з якими сьогодні зіткнулася Україна у сферах міграції.

Основними з таких проблем є

- невідкладне віднайдення шляхів виходу з демографічної кризи;
- зупинення неконтрольованої трудової міграції висококваліфікованих працівників закордон;
- підвищення рівня ефективності протидії нелегальній міграції та інші.

Але вирішення вказаних проблем можливе лише за умови комплексного підходу до їх вирішення, підтримки суспільства та наявності політичної волі.

Таким чином, основні проблеми в соціально-економічному становищі України призводять до виникнення демографічних проблем (зменшення чисельності населення, старіння населення тощо) і до проблем у міграційній ситуації, коли найбільш працездатні особи виїжджають в пошуках роботи за кордон, натомість на їх місце прибувають здебільшого громадяни з країн міграційного ризику та країн, бувших республік СРСР, які мають трудову кваліфікацію, нижчу ніж у громадян України, що виїхали за кордон.